

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Mateja Šešerko

Spremembe v partnerskih odnosih v pozni moderni

Magistrsko delo

Ljubljana, 2014

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Mateja Šešerko

Mentorica: red. prof. dr. Alenka Švab

Spremembe v partnerskih odnosih v pozni moderni

Magistrsko delo

Ljubljana, 2014

*»V mladih brezah tiha pomlad,
v mladih brezah gnezdijo sanje –
za vse tiste velike in male,
ki še verjamejo vanje«.
(Ivan Minatti 2004, 26)*

Hvala vsem najbližjim, ker verjamete vame, ker ste me spodbujali k pisanju naloge in prispevate k vsakdanjemu uresničevanju sanj.

Za strokovno podporo pri pisanju magistrske naloge iskreno hvala mentorici, red. prof. dr. Alenki Švab.

Spremembe v partnerskih odnosih v pozni moderni

Ljubezen je skozi čas pridobivala različne pomene. Družbene spremembe, kot so industrializacija, modernizacija, individualizem, ipd. so tekom desetletji namreč bistveno vplivale na pojmovanje, doživljanje in interpretacijo ljubezni. V magistrski nalogi avtorica skuša skozi poglavja pojasniti kakšne spremembe je ljubezen tekom različnih obdobji doživela in katere posledice so vidne še danes. V prvem sklopu je opredeljena posameznikova identiteta in spremembe identitete, ki jih prinese individualizirana družba. Kot pravita U. Beck in E. Beck - Gernsheim (2006), so načini obnašanja, (samo)razumevanja in občutenja v intimnem življenju postali mobilni (spremenljivi), nestalni in "odprti". Vse naštetu je vplivalo na partnerske odnose skozi čas – od tradicionalne in moderne družbe ter vse do pozne moderne družbe. V drugem sklopu avtorica opredeli preobrazbo intimnosti in spremembe v zasebnosti, ki jih živimo in so vidne danes.

Ključne besede: ljubezen, individualizacija, romantična ljubezen, sotočna ljubezen, strastna ljubezen, čisto razmerje, plastična seksualnost, internet, samskost, kohabitacija, LAT - faza

Changes in partnership in late modernity

Love has over time acquired different meanings. Social changes, such as industrialization, modernization, individualism, etc. have over the course of decades significantly influenced the conception, perception and interpretation of love. In the thesis the author tries through chapters explain what changes has love during different periods experienced and the consequences of which are still visible today. In the first part defined the individual's identity and identity changes brought about by the individualized society. As U. Beck and E. Beck - Gernsheim (2006) say, attitudes (self-) understanding and feelings in an intimate lives become mobile (variable), unsteady and "open". All of these had an impact on partner relationships over time - from traditional and modern society, and until late modern society. In the second part the author define the transformation of intimacy and changes in policy that live and are visible today.

Key words: love, individualization, romantic love, co-current love, passionate love, pure relationship, plastic sexuality, internet, singlehood, cohabitation, LAT – phase

Kazalo

1 Uvod	6
2 Spremembe identitete in reflektivnost	9
2. 1 Oblikovanje lastne biografije/refleksivni projekt sebstva.....	9
2. 2 Identitetne spremembe	12
3 Družbene spremembe in partnerski odnosi	14
3. 1 Individualizacija.....	14
3. 2 Partnerski odnosi v tradicionalni družbi.....	18
3. 2. 1 Romantična ljubezen	19
3. 2. 2 Strastna ljubezen (amour passion).....	20
3. 3 Partnerski odnosi v moderni družbi.....	21
3. 4 Partnerski odnosi v pozni moderni.....	23
4 Opredelitev partnerskih odnosov, ljubezni in intimnosti	25
4. 1 Partnerski odnosi	25
4. 2 Sociološki vidiki ljubezni	28
4. 3 Intimnost.....	29
5 Preobrazba intimnosti	31
5. 1 Čisto razmerje in sotočna ljubezen.....	31
5. 2 Plastična seksualnost	35
5. 3 Romantična ljubezen proti sotočni ljubezni	36
5. 4 Kritika Giddensove teorije o preobrazbi intimnosti.....	37
6 Spremembe zasebnosti	40
6. 1 Nova mesta za spoznavanje partnerjev: primer interneta	40
6. 2 Partnersko življenje skupaj in narazen	43
6. 3 Kohabitacija kot razširjen način partnerskega življenja.....	45
6. 4 Samskost kot način življenja.....	46
7 Sklep	51
8 Literatura	54

1 Uvod

Ljudje vsakodnevno srečujemo zanimive, sebi podobne osebe, ki nas silijo k razmišljanju o »dvojini« – partnerstvu, četudi bi bilo sprva to povsem nedolžno prijateljstvo...

Heteroseksualna partnerstva so bila do velikih družbenih sprememb raziskovana v kontekstu zakonskih zvez in družine. Moderna družba je doprinesla zmanjševanje sklepanja zakonskih zvez, več razvezanosti, pogostejše življenje v zunajzakonskih skupnosti, ter njihovo razpadanje. To predstavlja premik v raziskovanju fenomena partnerstev (Žakelj 2012, 16).

Družbene in družbeno-kulturne značilnosti sodobnih zahodnih družb so ključne pri razumevanju in zanimanju za nove vidike individualnega in družbenega življenja posameznikov (Šadl 1999, 229). Posledica je, da ljudje vedno bolj tonejo v blodnjak negotovosti in dvomov o sebi ter samopreizpraševanja. (Neskončen) regres vprašanj: "Ali sem res srečen?", "Ali sem res samoizpolnjen?", "Kdo je pravzaprav tisti, ki tu govori in sprašuje 'jaz'?" vodi do vedno novih modnih odgovorov, ki se na različne načine pretvarjajo v trg za eksperte, industrijo in verska gibanja. Ljudje naredijo vse, le da bi se samoizpopolnili. V upanju na to, se obračajo na vse dele sveta. Razbijajo najboljše zakone in v hitrem zaporedju vstopajo v vedno nove zveze. Pustijo se prešolati. Postijo se. Ukvarjajo se z *joggingom*. Iz ene terapevtske skupine se selijo v drugo. Obsedeni s ciljem samouresničitve se sami ruvajo iz tal, da bi pogledali, ali so njihove korenine res zdrave (Beck 2009, 145). »Ta sistem vrednot individualizacije obenem vsebuje tudi nastavke nove etike, ki temelji na načelu 'dolžnosti do sebe'« (Beck 2009, 146). Te nove vrednostne orientacije so zato zlahka (napačno) razumljene tudi kot izraz egoizma in narcizma (Beck 2009, 146).

Beck in Beck - Gernsheim (2006) menita, da z derutinizacijo vsakdanjega življenja in izginjanjem jasnih virov tradicionalne avtoritete v modernem življenju izginjajo tudi zavezujoče smernice delovanja in življenja. Načini obnašanja, (samo)razumevanja in občutenja v intimnem življenju so postali mobilni (spremenljivi), nestalni in "odprti". U. Beck (v Šadl 1999, 228) ugotavlja, da postane z razbitjem fevdalnih "spolnih usod" oziroma razmerij med spoloma vse negotovo.

V sodobnih družbenih pogojih so vprašanja tipa "kaj in kako naj občutim" in "do koga, kdaj in kako" prepuščena posameznikovi refleksivni zavesti. Individualno življenje je postalo

odprto, osvobodilo se je tradicionalnih vrednot, rutin, načel idr. Navedeno je omogočilo opazovanje, preiskovanje in definiranje samega sebe ter svojih emocionalnih stanj in s tem osvobojenost od institucionaliziranih vzorcev čustvovanja in interpretacije čustev. Tradicionalne družbene vezi je s svojimi zunanjimi vplivi, avtoriteto, normami obnašanja in izražanja nadomestilo reflektivno ukvarjanje posameznika z lastnimi čustvi (Šadl 1999, 228). Kot opozarja A. Giddens« (v Šadl 1999, 229), temelji samospoznavanje na emocionalnem razumevanju lastnih potreb in aspiracij.

V pozni moderni postaja zasebnost vse bolj definirana »od znotraj«, s posamezniki, ki v njej živijo, in vedno manj ali pa sploh ne več določena z družbenimi normami, vrednotami ipd. Na področju partnerstva in seksualnosti se spremembe kažejo v pojavu novega tipa partnerskih razmerij, čistih razmerij, novega tipa ljubezni, sotočne ljubezni in novega tipa seksualnosti, t.i. plastične seksualnosti (Giddens 2000).

V magistrskem delu bomo pozorni na slednje in druge spremembe to so še predvsem nove oblike partnerskih odnosov, kot so reflektivni projekt sebstva po Giddensu, spodkopana heteroseksualna zakonska zveza, serijska monogamija, spoznavanje/srečevanje partnerjev preko interneta, samskost kot način življenja, partnersko življenje skupaj in narazen.

Kot navaja A. Švab (2010, 67), pa so našete spremembe neločljivo povezane s spremembami v polju seksualne kulture. Skozi desetletja smo priča prehodu iz tradicionalne seksualne kulture, ki je imela jasno začrtano in oblikovano mejo seksualnega vedenja k liberalni seksualni kulturi, ki je značilnost poznomoderne seksualnosti (Švab 2010, 67).

Spremembe v seksualni kulturi se odražajo tako v sferi intimnosti, in sicer s preobrazbo intimnosti oziroma s pojavom čistega razmerja in plastične seksualnosti, kot tudi v javni sferi, kjer se kažejo skozi njeno »seksualizacijo« oziroma kulturno seksualizacijo. Za permissivno oziroma liberalno seksualno kulturo je značilen »permissivni diskurz«, ki ga vodijo ideja o možnosti svobodnega seksualnega izražanja, o spolni enakosti, liberalni in tolerantni pogledi na seksualnost ter seksualno raznolikost, seksualni pluralizem (raznolike seksualne prakse, vedenja, vzorci). Seksualnost je organizirana okrog užitka in ne več okrog reprodukcije. Za permissivno seksualno kulturo so značilne tudi seksualizacija

javne sfere, seksualna komercializacija ter razširjena dostopnost seksualnega znanja in informacij (celo informacijsko izobilje), še posebno z razvojem novih tehnologij, kot je internet ipd. (Švab 2010, 67).

Na podlagi zgoraj omenjenih tem bom v magistrski nalogi skušala dokazati naslednji tezi:

- > Družbene spremembe pozne modernosti so prispevale k spremembam v polju intimnosti, med drugim v percepciji ljubezni.
- > Preobrazba intimnosti je privedla do novih oblik intimnih, partnerskih razmerij.

Naloga je vsebinsko razdeljena na pet sklopov. Prvi in drugi del sta namenjena teoretski obravnavi pojmov kot so reflektivnost, sebstvo, identiteta.

V tretjem delu bom s pomočjo različnih socioloških teorij analizirala raznolike poglede na različne vidike individualizacije, njenih značilnosti in posledic. Opredelila bom prav tako širši družbeni kontekst, v okviru katerega so se razvijali ljubezen, intimnost in partnerski odnosi, misleč spremembe, ki so se zgodile v zadnjih nekaj desetletjih. Tradicionalna koncepcija odnosov med spoloma se je korenito spremenila od obdobja tradicionalnih družb do obdobja poznomodernih družb (Giddens 2000, 50). Pri tem bom obravnavala tudi procesa individualizacije in detradicionalizacije, ki sta pripomogla k transformaciji ljubezni in intimnosti s svojimi zahtevami po nenehnem ustvarjanju in spreminjanju identitet posameznikov in posameznic. M. Ule (2000, 90–91) meni, da se danes v primerjavi s preteklostjo posamezniki ne prestopajo s problemi iskanja identitete. V preteklosti je bila le ta fiksna, stabilna in vpeta v ključne elemente družbe. Danes pa temu ni tako. Sodobne družbe so prinesle pluralizem okolja in izbir, kar posledično pomeni večjo fleksibilnost, nestanovitnost in mnogoterost (Ule 2000, 90–91).

Četrty del je namenjen teoretski splošni obravnavi ljubezni, intimnosti in partnerskim odnosom v pozni modernosti. V petem delu bom pokazala, kje vse prihaja do sprememb (družina, partnerstvo, zakonska zveza, razveze zakonske zveze ter ločitve, kohabitacije, spremembe v življenjskem poteku, partnersko življenje skupaj in narazen – living apart/together, spoznavanje/srečevanje ljudi po internetu, ipd.). V smislu teorij preobrazbe intimnosti bom opredelila pomembnejše dimenzije pri razumevanju čistega razmerja, kot so pojavi in procesi sprememb plastične seksualnosti, sotočne ljubezni in demokratizacije

odnosov. V zaključnem delu bom povzela glavne ugotovitve.

2 Spremembe identitete in reflektivnost

2.1 Oblikovanje lastne biografije/refleksivni projekt sebe

»Ko dosežeš konec, nisi več svoboden; ko postaneš nekdo, nisi več ti sam.«

(Bauman 2002, 81)

»Individualizacija pomeni, da se biografija ljudi osvobodi iz vnaprej danih fikcij, da postane odprta, odvisna od odločitev in je kot naloga položena v roke vsakega posameznika« (Beck 2009, 200). Deleži življenjskih možnosti, ki načelno niso na voljo našemu odločanju, se zmanjšujejo, povečujejo pa se deleži biografije, ki so odločanju na voljo in jih je treba samostojno vzpostaviti. Individualizacija življenjskih položajev in potekov torej pomeni: biografije postanejo "samorefleksivne", biografija, ki nam jo družba posreduje vnaprej se preoblikuje v biografijo, ki jo moramo sestaviti sami. Vse odločitve v življenju moramo ne glede na vse, najprej sprejeti – bodi si odločitev o izobraževanju, poklicu, delovnem mestu, kraju bivanja, zakonskem partnerju, številu otrok itd. (Beck 2009, 200).

V individualizirani družbi se mora pod grožnjo permanentne zapostavljenosti vsak posameznik naučiti, da samega sebe dojema kot središče delovanja, kot načrtovalni biro svojega lastnega življenja, svoje sposobnosti, usmeritve, partnerstva itd.« (Beck 2009, 201). Individualizirane biografije, ki se po eni strani v svojih strukturah še navezujejo na samooblikovanje, se po drugi odpirajo skoraj v brezmejnost (Beck 2009, 201). Kot pravita Beck in Beck - Gernsheim (2006, 12), se biografije ljudi iztrgajo iz varnega, zunanega nadzora, etičnih norm in vrednot, ki so značilnosti tradicionalnih zakonitosti. Postanejo pa predmet v rokah posameznikov, za katere posamezniki odgovarjajo. Te biografije so odprte in predvsem bolj neodvisne. Ljudje jih oblikujejo sami, se o njih odločajo in na podlagi njih krojijo svoje življenje. »Normalne biografije se spreminjajo v biografije izbora – skupaj z vsemi pritiski in »zmrzalmi svobode«, ki so pogosto cena za takšne spremembe (Beck in Beck - Gernsheim 2006, 12).

Po N. Luhmannu (Beck 2009, 202) je biografija vsota racionalnosti delnih sistemov in nikakor ne njihovega okolja. Z detradicionalizacijo in ustvarjenjem svetovnih medijskih mrež se biografija bolj in bolj ločuje od svojih neposrednih življenjskih krogov in preko meja dežel in strokovnjakov postaja dovzetna za daljinsko moralo, ki posameznika postavlja v položaj potencialno trajnega zavzemanja stališča.

Sodobno sebstvo naj bi odlikovale štiri glavne značilnosti: odprtost, diferenciranost, reflektivnost in individualizacija (Beck 2009, 203).

Modernizacija pomeni tehnološke racionalizacijske zagone ter spremembo dela in organizacije, poleg tega pa obsega še veliko več: spremembo družbenega značaja in normalnih biografij, življenjskih slogov in ljubezenskih form, struktur vpliva in moči, form političnega zatiranja in udeležbe, dojetanja dejanskosti in spoznavnih norm (Beck 2001, 23).

Ne gre več izključno za dejstvo, da se človek osvobodi tradicionalnih prisil ampak za posledične probleme tehnično-ekonomskega razvoja (Beck 2001, 24). »Modernizacijski proces postane »refleksiven«, sam sebi postane tema in problem« (Beck 2001, 24). Vprašanja razvoja in tehnologij (na področju narave, družbe, osebnosti) prikrijejo vprašanja političnega in znanstvenega »ravnjanja« – upravljanja, razkrivanja, vključevanja, izogibanja, zastiranja – s tveganji tehnologij, ki naj bi jih dejansko ali potencialno uporabili, z ozirom na relevantne horizonte, ki jih je treba posebej definirati.

Anthony Giddens (1990, 36) meni, da so ljudje moderne dobe definirani s pojmom reflektivnosti, ki naj bi bila vodilo in stalnica pri vsem njihovem delovanju, kar avtor imenuje "refleksivno nadzorovanje delovanja". Za reflektivnost je značilno, da spodkopava razum; povsod, kjer je ta razumljen kot orodje, s katerim si je nekdo pridobil določeno znanje. To pa ni nikoli absolutno, saj nikoli ne vemo, kdaj bo podvrženo ponovnemu pregledu in predrugachenju, je torej v konstantnem krožnem gibanju in izpostavljeno spremembam.

Glavna značilnost modernosti je torej njena reflektivnost, ki pa deluje na poseben način, kjer si mišljenje in delovanje nenehno nasprotujeta. »Gre za *institucionalno reflektivnost*, ki je konstitutivni element organizacije in preobrazbe družbenega življenja« (Giddens 2000, 208–

209). Družbene vede imajo pri tem ključno vlogo. Avtor vpelje še koncept *refleksivnega projekta jaza*. Pravi:

spremembe v intimnih vidikih osebnega življenja so neposredno povezane s širšimi družbenimi razmerami oziroma da se refleksivnost modernosti razširja tudi na bistvo jaza. Refleksivni projekt jaza, ki ga sestavljajo koherentne, a venomer revidirane biografske zgodbe, se dogaja v kontekstu mnogovrstnih izbir, ki se filtrirajo skozi abstraktne sisteme» (Giddens 2000, 208–209).

Refleksivnost pomeni neprekinjen notranji dialog o različnih področjih življenja s poudarkom na njihovem medsebojnem odnosu, kljub temu da nekatere strukture in alternative načinov življenja omejuje naša dejanja. Drugače povedano, kdo in kaj smo do neke mere opredeljujejo drugi, ki so vključeni v naše življenje (Bauman v Koski 2008, 153).

Povečana refleksivnost pozne moderne po Giddensu (v Ule 2000, 38) izhaja iz »samonanašalnosti« oziroma notranje referencialnosti družbenih sistemov in procesov. To velja predvsem za gonilo modernizacije – znanost in tehniko.

Notranja referencialnost» za Giddensa pomeni razmere, kjer se družbeni odnosi ali vidiki naravnega sveta refleksivno organizirajo na osnovi določenih notranjih meril. To pomeni, da ljudje, ki so vpleteni v takšna notranja razmerja, neprestano motrijo, reflektirajo sami sebe, svoje dejavnosti, znanje in izkušnje. Giddens pravzaprav izpostavi samonanašalnost družbenih sistemov in narave zato, ker je razvoj notranje referencialnih družbenih sistemov v samem jedru refleksivnega projekta sebstva, tj. procesa, v katerem nastaja identiteta posameznikov skozi refleksivno urejanje posameznih življenjskih zgodb (v Ule 2000, 38).

Posameznik bi za izoblikovanje individualne življenjske zgodbe moral razviti trdno, fleksibilno identiteto, kar pa je v modernih družbah skoraj nemogoče. Pluralnost in dinamičnost mu to onemogočata. »Posameznik se ob tem sooča z množico socialnih in eksistencialnih tveganj, ki jih nikakor ne more povsem nadzorovati kljub vsem prizadevanjem po *kolonizaciji bodočnosti*« (v Ule 2000, 38–39). Kot pravi Bauman (v Ule 2000, 40), refleksivna moderna ni samo dobra in svetla stran življenja.

Širjenje *institucionalne refleksivnosti* je posebna značilnost modernih družb v razmeroma nedavnem obdobju. Tradicionalne komponente v življenju so bile postopoma izbrisane s pomočjo množičnih medijev, geografske mobilnosti, tehnoloških in drugih družbenih sprememb (Giddens 2000, 36).

Osebna identiteta postaja problematična v modernem družbenem življenju, zlasti v novejšem obdobju. Značilnosti visoko refleksivne družbe sta torej »odprtost« osebne identitete in refleksivnost telesa. Danes refleksivni projekt ljudem predstavlja izpraševanje o tem kar je bilo, je in še bo. Ljudje se zaradi težav zatekajo k refleksivnim virom, kot so terapija in priporočniki za samopomoč, televizijski programi in članki v revijah (Giddens 2000, 37).

»Pri tem lahko omenimo, da je tukaj pomembnost telesa kot konstitutivnega elementa za obstoj izjemna; do svojega telesa imamo po njegovem mnenju progresivno refleksiven odnos. Ker ni več "velikih resnic", pravi Giddens, je naše telo edini preostali temelj, na katerem lahko gradimo identiteto in občutek varnosti ter gotovosti« (Kuhar 2001, 79). Posameznikova identiteta postane refleksivni projekt telesa, saj sami izbiramo in se aktivno odločamo o stvareh. Ni več discipline in ritualov, ki sta veljala v tradicionalni družbi. To privede do narcizma in spremenjenega pojmovanja telesa. Posledica »visoke modernosti« se kaže tudi pri spreminjanju sebstva. Le - ta se preobrazi iz nespremenljivega in stabilnega v refleksivno. »Sledi preurejanje osebnih zgodb, ki jih moramo izklesati iz kompleksne pluralnosti izbir brez kakršnega koli moralnega vodstva« (Kuhar 2001, 79).

2. 2 Identitetne spremembe

Identiteta je kritična projekcija tega, kar je zaželeno in kar naj bi nastalo. »Sodobna identiteta je kot popotovanje; vedno je v neki razdalji, nekaj dlje v prihodnosti. Kjer koli popotniki sedaj so, niso tam, kjer bi naj bili, in ne tam, kjer sanjajo, da bi bili« (Bauman v Ule 2000, 242). Razdalja med pravim mestom in tistim tu in sedaj je kot slaba poroka med tem, kar naj bi dosegli in kar smo sedaj. "Mi smo romarji skozi čas," je misel, ki je prišla že izpod peresa sv. Avguština, in ta misel je danes bolj aktualna kot kadarkoli (Bauman v Ule 2000, 242).

V pozni moderni vlada strah, negotovost, ljudje se bojijo za ekonomski položaj, prevladuje brezposelnost in ljudje ne vedo kakšna bo prihodnost. V družbi so le 'številka', za njih ni

socialne preskrbljenosti in varnosti. Identiteta je neskončen proces, kar pomeni, da ne stremi h končnemu dosežku in posledično zadovoljstvu posameznika (Ule 2000, 243).

»V družbah pozne moderne potekata danes dva ključna procesa, ki sta pomembna za identiteto: individualizacija in nastajanje neke vrste *podjetnega sebstva*, ki skrbi za samopredstavljanje posameznika in njegovo sprotno umeščanje v družbo« (Ule 2000, 243). Pozna moderna je torej sama proces, ki označuje situacijo subjekta, ki nima več možnosti, da bi lahko načrtoval svoje življenje dolgoročno. Z namenom, da bi osmisлил svoj svet in življenje, ki ga živi. Njegovo življenje je odvisno od toliko slučajnosti, da se lahko zanesemo le na naknadno razmišljanje o dogodkih ali doživljajih (Ule 2000, 243).

»Individualizacija je preobrazba "identitete" iz "danosti" v "nalogo" in zadolževanje akterjev, da so odgovorni za izvajanje te naloge in za posledice njihovega delovanja« (Bauman 2002, 42). Biografije ljudi se osvobodijo tradicionalnih vzorcev in načinov delovanja, navad, varnosti in zunanjega nadzora. Postanejo odprti mehanizmi, s katerimi posamezniki opravljajo sami in so za dejanja odgovorni. Značilnost življenja v moderni družbi je potreba po tem, da posameznik *postane*, kar je. Pojav biografij, ki jih ljudje oblikujejo sami in o katerih odločajo je v porastu. Izginjajo pa življenjske situacije, ki so brez možnosti odločanja. »Normalne biografije se spreminjajo v *biografije izbora*« (Beck in Beck-Gernsheim 2006, 12).

Prav tako Beck in Beck - Gernsheim (2006, 13) navajata, »da individualizacija pomeni, da so ljudje osvobojeni ponotranjenih spolnih vlog, kakršne so ideologije industrijskih družb predvidele v življenjskih shemah znotraj malih družin«.

Gerhard Jürgen (v Švab 1999, 228) je prepričan, da pomenijo spremembe v identitetnih koncepcijah premik od oblike identitete, ki jo določajo "transcendentalni simboli" (ti določajo idealni tip identitete s pomočjo posamezniku zunanjih atributov: z religioznimi vezmi in družbenim konformizmom), k idealu identitete, ki jo označujejo "notranji (immanentni) simboli" (senzitivnost ali rahločutnost, čustva in druge intrapsihične značilnosti).

Individualizacija je torej v sebi razcepljen, mnogoter, mavričen pojav ali, natančneje, družbena premena, katere večplastnosti realno in zgolj s pomočjo nujnih pomenskih razlag ni več mogoče odmisлити. Govorimo o razcepljenosti med pozitivnimi dejavniki kot so svoboda, samostojno odločanje, odgovornost do samega sebe in negativnimi dejavniki, na katere nimamo vpliva. Na tem mestu je to podrejanje tržnim mehanizmom in pogoji, od katerih smo

odvisni in nad katerimi nimamo nadzora. Prav tisti pogoji, ki povzročajo osamo, vzpostavljajo namreč tudi nove, prej neznane vrste odvisnosti: pri tem gre za *samoprisilo posameznika k normiranju lastnega obstoja*. Individuumi, ki sedaj razpolagajo s svobodo, postajajo odvisni od trga delovne sile, s tem pa tudi do izobrazbe, od družbeno-pravnih predpisov in oskrb, od načrtovanja prometa, prostih delovnih mest, delovnega časa vrtecev ter od različnih modelov socialnega, zdravstvenega in pokojninskega zavarovanja (Beck in Beck - Gernsheim 2006, 14).

3 Družbene spremembe in partnerski odnosi

V primerjavi med predmoderno in moderno družbo se vselej znova poudarja, da je bilo življenje ljudi v predmodernih družbah opredeljeno s številnimi tradicionalnimi zvezami – od družinskih gospodarstev in vaških skupnosti, domovine in vere, pa vse do stanovske in verske pripadnosti. Takšne zveze imajo vselej dvojno naravo. Po eni strani povsem rigidno omejujejo posameznikove možnosti izbire, po drugi pa mu nudijo zaupnost in zaščito, ki je temelj stabilnosti in notranje identitete. S prehodom v družbo moderne pa so se na mnogih ravneh pričeli kazati razvoji, ki so privedli do velikopoteznih procesov individualizacije, do izločitve človeka iz tradicionalnih zvez, verskih sistemov in socialnih odnosov. S tem so povezane nove oblike življenja, nove možnosti in potrebe na sociostrukturni ter novi načini razmišljanja in vedenja na subjektivni ravni (Beck in Beck - Gernsheim 2006, 57).

3.1 Individualizacija

*»Modernizacija ni kočija,
iz katere bi bilo mogoče, če nam ne ustreza,
spet izstopiti na prvem vogalu.«
(Max Weber v Ule 2000)*

Individualizacija po Becku (2009, 190) ni družbeni pojav druge polovice 20. stoletja. Ustrezne "individualizirane" življenjske sloge in položaje najdemo že v renesansi, v dvorni kulturi srednjega veka, v znotrajsvetni askezi protestantizma, v osvoboditvi kmeta iz stanovske podložnosti ter v 19. in začenjajočem se 20. stoletju v rahljanju medgeneracijskih vezi družine in tudi v mobilnostnih procesih – na primer v begu s podeželja in nagli rasti mest itd. V tem splošnem smislu

pomeni "individualizacija" določene subjektivno-biografske aspekte civilizacijskega procesa, posebej na njegovi zadnji stopnji industrializacije in modernizacije: modernizacija ne vodi le do izoblikovanja centralizirane državne oblasti, do koncentracij kapitala in do vedno drobnejšega prepleta delitev dela in tržnih razmerij, do mobilnosti, množične potrošnje itd., temveč pa tudi – in s tem smo pri splošnem modelu – do trojne "individualizacije": osvoboditve iz zgodovinsko vnaprej danih družbenih form in vezi v smislu tradicionalnih kontekstov gospostva in preskrbe, izgube tradicionalnih varnosti glede na praktično vednost, vero in vodilne norme in nove vrste vključevanja v družbo (Beck 2009, 190).

Odločilno je, kako se v individualizirani družbi institucionalno zaznamovana kolektivna usoda kaže, zaznava in obdeluje v življenjskem kontekstu ljudi. Če hočemo to izraziti s primerom, lahko rečemo: konkavno zrcalo razredne zavesti se razbije, ne da bi razpadlo, in vsak drobec zrcala svojo lastno totalno perspektivo, ne da bi površina zrcala, ki je razpadla na dele in je razčlenjena z drobno prepletenimi razami in razpokami, še lahko ustvarila skupno sliko. Ko se ljudje v individualizacijskih valovih vedno bolj osvobajajo iz socialnih vezanosti in se privatizirajo, se namreč dogaja dvoje. Na eni strani forme zaznavanja postanejo zasebne in obenem – mišljeno v časovni osi – ahistorične. Otroci že ne poznajo več življenjskega konteksta staršev, kaj šele starih staršev. To pomeni, da se časovni horizonti zaznavanja življenja vedno bolj ožijo, dokler se končno v mejnem primeru »zgodovina ne skrči na (večno) sedanost in se vrti okoli osi lastnega jaza, lastnega življenja« (Beck 2009, 199).

Industrijske družbe so težile k ponotranjanju spolnih vlog, kar bi veljalo za življenja znotraj malih družin. Individualizacija pomeni, da se to dejstvo ni realiziralo in so ljudje temu ubežali. To je predpogoj in hkrati zaostritev naslednjega procesa, ki sodi zraven: s to osvoboditvijo so namreč ljudje prisiljeni, da si – pod grožnjo siceršnje materialne prikrajšanosti – preko trga delovne sile, izobrazbe in mobilnosti zagotovijo lastno eksistenco, ki jo morajo, če je treba, zavarovati tudi pred lastno družino, partnerstvom in sosedstvom (Beck in Beck - Gernsheim 2006, 13).

Individualizacija se je širila zelo dinamično, kar je posledično pomenilo ukinitvev razrednih kultur na vseh področjih življenja – ne samo v družini. Sila, ki je ljudje sami ne dojemajo in katere najnotranjše utelešenje so ob vsej tujosti, s katero prihaja nadjne, vendar tudi oni

sami, jih osvobaja spon spola, njihovih stanovskih atributov in vnaprejšnjih danosti ali pa jih pretrese do najglobljih kotičkov duše. »Zakon, ki prihaja nadnje, se glasi: *Jaz sem jaz*, in potem: *Jaz sem ženska*. *Jaz sem jaz*, in potem: *Jaz sem moški*« (Beck 2009, 162). V tej distanci med jazom in *pričakovano* žensko, med jazom in *pričakovanim* moškim zijajo prepadi. Ob tem ima individualizacijski proces v odnosih med spoloma vsekakor nasprotujoče posledice. Moški in ženske se tekom iskanja »lastnega življenja« ne soočajo več s tradicionalnimi oblikami in deljenjem vlog. Na drugi strani so ljudje v razrahljanih socialnih odnosih *potisnjeni* v življenje v dvoje, v iskanju sreče v partnerstvu (Beck 2009, 162).

Individualizem in detradicionalizacija sta se pod krinko individualne svobode inkorporirala v sistemsko ponujeni rešitvi. Danes se nismo znebili pravil, norm in tradicije, le druga imena smo jim naredili. Za primer: če spolnost ne narekuje več reproduktivna funkcija znotraj monogamne heteroseksualne zveze, jo danes narekujejo mediji, uvožena duhovnost, znanost. Če ne sledimo več tradiciji oblačenja, pa sledimo modnim smernicam. Če ljubezni ne iščemo sami, sta nam jo naprej servirali tradicija in religija, danes pa to namesto njiju počnejo medicina, znanost in mediji. In če se zdijo določeni podsistemi znotraj družbe še tako osvobojeni, so prepleteni na način, ki je "tog, usoden in onemogoča vsako svobodno izbiro" (Offe v Bauman 2002, 10).

Bauman (2002, 206) meni, naj bo politika premišljenega "ustvarjanja negotovosti", ki jo vodijo operaterji trgov dela, torej oskrbuje in podpira (in krepi njene učinke) življenjska politika, zavestno sprejeta ali prevzeta po inerciji. Obe vodita k istemu rezultatu: bledenje in pešanje, razpadanje in razkrajanje človeških vezi, skupnosti in partnerstev. Zveze so se bistveno spremenile. Nekoč je veljalo načelo, da sta posameznika bila v razmerju, dokler ju ni ločila smrt. Danes pa ljudje so-bivajo pogodbeno – iz koristi in dokler traja zadovoljstvo. Slednje vodi k hitrejšemu razhodu partnerjev, saj samo prežita, kje se bo pojavila boljša priložnost in večja korist, da iz zveze izstopita. Ne želita biti v zvezi za vsako ceno. Zatorej, na vezi in partnerstva gledamo drugače – potrošniško. Gre za nekaj kar se *porabi*, namesto *ustvari* in na tem gradi (Bauman 2002, 206). Iz tega izhaja, da se predpostavljena začasnost pretvarja v samoizpolnjujočo se prerokbo.

Individualizacija po Ulrichu Becku (2009, 190) zadeva primarno tri dimenzije:

- *dimenzijo osvobajanja: osvobajanje posameznikov in posameznic iz zgodovinsko predoločeni družbenih oblik, od tradicionalnih odnosov gospodovanja in oskrbovanja;*
- *dimenzijo odčaranja: izguba tradicionalnih gotovosti in transparentnosti, kako kaj storiti, izguba zaupanja v vodilne družbene norme;*
- *dimenzijo nadzora oz. reintegracije: pojav nove vrste družbenih povezav in odnosov med ljudmi, ki jih le-ti oblikujejo v skladu s svojimi osebnimi interesi, hotenji in predvsem življenjskimi stili.*

Za posameznika predstavlja individualizacija najprej neko izdiferenciranje raznovrstnih življenjskih položajev in nasprotujočih si vedenjskih pričakovanj, ki jih pogosto občuti kot nekaj usodnega (nekoč so se rojstvo, družina, poklic ipd. položaji oblikovali v skladu z družbenim slojem posameznika, danes pa se normativno povezani življenjskimi položaji in načrti vedno bolj razkrajajo) (Ule 2000, 52).

Potrebe po razvijanju odnosne subkulture, željo po bližini, varnosti, zaupnosti v odnosih spretno izkorišča sodobna potrošniška kultura, ki deluje v sodelovanju s težnjo po individualizaciji življenjskih slogov. Promovirana individualizacija namreč znatno širi obseg potreb in potrošniških želja. Poleg tega pa potrošniška kultura promovira tržne izdelke in storitve, ki so v funkciji individualne stilizacije življenja. Kaže se paradoks, da individualizacija ločuje ljudi in jih obenem sili v različne oblike psevdoodnosov, ki pa so večinoma začasni in močno nestabilni. To se jasno kaže v primeru intimnih odnosov in partnerskih zvez. Po eni strani se tradicionalne oblike odnosov rahljajo in osvobajajo pritiskov in prisil, po drugi strani pa nas nova tržno usmerjena kultura sili v vse bolj pogodbene in s tem pogojene partnerske zveze (Ule 2005, 316).

Individualizacija generira oboje – tako težnjo k svojskosti življenja posameznika/ce kot hrepenenje po vezeh, bližini in skupnosti (Beck - Gernsheim v Žakelj 2012, 27). E. Beck - Gernsheim (v Žakelj 2012, 27) meni, da se današnja razmerja od predhodnih razlikujejo po okvirih, obligacijah v zvezi z njimi in trajanju. Ker so negotova, si posamezniki prizadevajo za minimalizacijo tveganj, ki so povezana z razmerjem, zato se izogibajo ustvarjanju takšnih mej razmerij, ki ekstremno povečajo morebitne zaplete ob morebitnih potrebnih prilagoditvah ob ločitvah.

Proces individualizacije pomeni obenem tudi več medsebojno nasprotujočih si stvari. Moški in ženske želijo po eni strani živeti svoje življenje, brez omejitev in vplivov tradicionalnih pravil in spolnih vlog, po drugi strani pa so *prisiljeni* v iskanje dvojine, intimnega partnerstva in srečnega skupnega življenja, saj bi jim le to prineslo harmonijo in zapolnitev praznine, ki se pojavlja z razredčenimi socialnimi vezmi. »Potreba po deljeni notranjenosti, kakršna prihaja do izraza v današnjem idealu zakonske zveze kot čustvene enote, ni nikakršna naravna potreba ljudi, temveč *naraščča* premosorazmerno z izgubami, ki jih prinaša individualizacija, kot drugo plat novih možnosti, ki jih nudi« (Beck in Beck - Gernsheim 2006, 34).

3. 2 Partnerski odnosi v tradicionalni družbi

Tradicionalne zveze predmoderne družbe so vsebovale stroge predpise in pravila obnašanja (Beck in Beck - Gernsheim 2006, 62). Do sredine 18. stoletja je prevladovala družina, katere glavna naloga je bila zagotavljanje preživetja in potomstva. Vsi so opravljali in skrbeli za gospodinjstva dela, kar pomeni, da niso imeli možnosti razmišljati o tem ali se posameznika (bodoča zakonca) ujemata ali ne. Niso se niti poglobljali v čustva, nagnjenja, doživljanja (Beck in Beck - Gernsheim 2006, 59).

Večino zakonskih zvez so v času predmoderne Evrope sklenili na podlagi dogovora – pogodbe. Bistven pomen so pripisovali ekonomskemu položaju in ne medsebojni privlačnosti. »V 17. stoletju so se poročeni pari med kmeti v Franciji in Nemčiji redko poljubljali, božali in si izmenjevali druge oblike telesne naklonjenosti, povezane s spolnostjo« (Giddens 2000, 45).

»Značilno za Evropo je bilo, da so se pojavili ljubezenski ideali, ki so bili tesno povezani z moralnimi vrednotami krščanstva« (Giddens 2000, 45–46). Moškega in žensko je povezovala zahteva, da se mora človek posvečati Bogu. Le na ta način, naj bi spoznal samega sebe. »Tu se je trajnejši vpletenosti z ljubljenim objektom pridružila začasna idealizacija drugega, ki je značilna za strastno ljubezen; in celo zelo zgodaj je bila navzoča refleksivnost. Iz takih idealov je izhajala romantična ljubezen« (Giddens 2000, 45–46).

3. 2. 1 Romantična ljubezen

Romantična ljubezen je vključevala elemente amour passion, čeprav se je ločevala od obojega. Njen vpliv čutimo od poznega 18. stoletja naprej. Refleksivnost vzvišene ljubezni je bila posledica predstave o pripovedi. Nastal je roman in s tem tudi pojav romantične ljubezni. S tem se je pojavila oblika pripovedovanja (Giddens 2000, 46). Posameznik je bil opisan kot edinstven. »Svet individuma se sedaj ni več gledal v odnosu do druge osebe, ampak skozi to osebo, tako se je pojavila subjektivna percepcija sveta. S subjektivno percepcijo sveta so ljubezen začeli dojemati z vidika refleksivnosti in prvič so jo povezali s svobodo, ki je postala normativno zaželena tudi kot romantična ljubezen« (Luhmann 1998, 132–133). Avtor meni, da je romantična ljubezen tako veliko bolj "simbolični kod" kot pa občutje, čustvo (Luhmann 1998, 132–133).

Johnson piše (1993, 13), da je romantična ljubezen obstajala že v mnogih kulturah. Najdemo jo v književnosti antične Grčije, Rimskega imperija, starodavne Perzije in fevdalne Japonske«. Vendar doživljanje romantične ljubezni kot množični pojav je edinstvenost zahodne družbe v vsej zgodovini. »Smo edina družba, ki je romanco naredila za temelj poroke in ljubezenskih zvez ter kulturnega ideala "prave ljubezni". Romantična ljubezen je edinstven in najmogočnejši energijski sistem v zahodnjaški psihi. V naši kulturi je prevzela mesto religije kot arene, v kateri moški in ženske iščejo smisel, transcendenco, celovitost in ekstazo (1993, 14).

Že v času razsvetljenstva so ljudje govorili o človeških odnosih in se ukvarjali z različnimi razumevanji ljubezni. Kasneje je to nadomestila ideologija romantične ljubezni (Evans 1999, 265). »Namesto da bi emancipirala človeško razumevanje in vedenje, pa je romantična ljubezen posameznike ujela v zanko ozkih in pogosto negativnih pričakovanj in teženj« (Evans 1999, 265).

Od poznega 18. stoletja naprej, so ženske doživele kar nekaj zunanjih vplivov, kar je imelo vpliv na nastajanje in pojav romantične ljubezni (Giddens 2000, 48). Ti vplivi so bili ustvarjanje doma; razmerja med starši in otroci, ki so se nenehno spreminjala in seveda tudi pojav materinstva (Giddens 2000, 48).

M. Evans dodaja, »da so da so na koncu 19. stoletja ženske začele pridobivati tudi večjo spolno vlogo v pogovorih v zakonskem življenju« (Evans 1999, 265).

3. 2. 2 Strastna ljubezen (amour passion)

Bistveni momenti specialnega koda za strastno ljubezen se pojavijo v 17. stoletju, zlasti v Franciji, in postanejo v drugi polovici stoletja predmet zavestne kodifikacije (Luhmann 2011, 53). Seveda obstajajo številni predhodniki: antična in arabska ljubezenska lirika, srednjeveški minnesang, bogata ljubezenska literatura italijanske renesanse. Kadar ta literatura išče resno, ohranitve vredno semantiko ljubezni, ki je dvignjena nad vsakdanjo vrednost, afere in čutno udejanjanje, uporablja enostavna sredstva *idealizacije*. Ljubezen ima svojo lastno utemeljitev v popolnosti predmeta, ki jo privlači. Ljubezen je glede na to ideja popolnosti, ki se izpeljuje iz popolnosti svojega predmeta, ki jo ta popolnost skorajda izsili in je *toliko* »strast« (Luhmann 2011, 53).

Popolnost seveda ne pomeni: enodimenzionalna možnost stopnjevanja. Ljubezen vsekakor doživljamo kot zelo protislovno in je, zlasti v sonetih renesanse, predstavljena kot grenka ljubezen (Luhmann 2011, 53).

Ker je posvetna raba besede "strast" – ki je drugačna od starodavne, ko je pomenila religiozno strast – razmeroma moderna, se zdi smiselno, da imamo strastno ljubezen, *amour passion*, za nekaj, kar povezuje ljubezen in spolno razmerje. Strastno ljubezen opredeljujejo čustva, ki pa lahko posameznika privedejo do velikih vsakdanjih odklonskosti, v smislu zanemarjanja vsakdanjih obveznosti in dolžnosti. Velik del strastne ljubezni je čarobnost, začaranost, ki lahko sega vse do religiozne gorečnosti. Svet se vrti okoli ljubljenega, na vse okoli nas gledamo z drugačnimi očmi in ničesar ne dojemamo pomembnejše od ljubečega. Strastna ljubezen in karizma sta si na ravni osebnih odnosov precej podobni. Obe pri ljudeh spodbudita čut, da je »vse mogoče in dostopno«, pri čemer vemo, da v vsakdanjem življenju temu ni tako. S stališča družbenega reda in dolžnosti bi lahko obravnavali strastno ljubezen kot nevarno posamezniku in njegovi okolici. Ne preseneti niti dejstvo, da strastna ljubezen v družbi nikoli ni bila predpogoj ali temelj za zakonsko zvezo. Prej kot to, je veljala za »rušilec« zakona (Giddens 2000, 43).

Denise de Rougemont celo opredeli zahodnega človeka kot človeka, ki se lahko skozi strastno ljubezen nauči tudi sprejemanja bolečine. Meni, da sta trpljenje in bolečina privilegij, ki ga posameznik spozna. »Po eni strani nam strastna ljubezen zadaja rane, po drugi pa nas navdihuje in nas približa transcendenca« (De Rougemont 1999, 47).

Strastna ljubezen je bolj ali manj obči pojav. »Razlikovati jo moramo od romantične ljubezni, ki je veliko bolj kulturno specifična« (Giddens 2000, 44).

3. 3 Partnerski odnosi v moderni družbi

Zgodovinski procesi skozi čas, so bili ključni za nastanek moderne družbe in pojma modernizacije. Ti procesi do bili: razvoj ekonomije, tehnologije, urbanizacije, izkoriščanje resursov in ljudi, večanje produktivnosti, nastanek nacionalnih držav, širjenje političnih pravic ljudi, šolanje in izobraževanje ljudi, sekularizacija vrednot in družbenih norm itd. (Ule 2000, 5).

»Po mnenju mnogih teoretikov moderne le-ta ruši različne vrste tradicij: rodovne, nacionalne, stanovske, razredne, mitično-religiozne itd. in uvaja nove oblike življenja, ki se močno razlikujejo od podedovanih. Te spremembe so zahtevale od ljudi sprotno in splošno refleksijo lastnega početja, doživljanja in razmišljanja« (Ule 2000, 5). Zlasti Ulrich Beck in Antony Giddens (v Ule 2000, 7) poudarjata, da v moderni refleksiji ne gre le za vsakdanji miselni nadzor posameznikov nad lastnim početjem, temveč za potrebo po stalnih revizijah človekove socialne dejavnosti in materialnih odnosov z naravo glede na nove informacije in novo znanje. Ključno vlogo v tej refleksiji moderne igrajo prav družbene vede.

Dahrendorf (v Ule 2000, 9), ki je razvil tezo o modernizaciji kot proizvodnji individualnih in družbenih možnosti in priložnosti, opozarja predvsem na izgubo, ki je doletela ljudi. Ta izguba je povezana s tradicionalno družbo, ki je temeljila na globokih in trajnih družbenih vezeh.

Niklas Luhmann (v Ule 2000, 19) navaja tri vprašanja oz. paradokse subjekta moderne:

- *Vprašanje izvornosti oz. enkratnosti: Kako to, da se rodimo kot originali in umremo kot kopije?*

- *Vprašanje pluralnosti identitete: Kako to, da se individuuum, tj. "ne-deljivi", vse bolj definira z deljivostjo?*
- *Vprašanje refleksije lastne biografije oz. življenjske kariere: Kako to, da nič, kar sem počel do sedaj, ne določa tega, kar sem, vendar pa to, kar počnem sedaj, določa to, kar sem bil?*

Zgornja vprašanja se nanašajo na posameznika – na njegove temeljne dileme o bivanju/obstanku v modernem svetu. Osrednja značilnost posameznika v modernem svetu je težnja k individualnosti. Le ta se kaže skozi tri prizadevanja posameznikov/ic:

- »težnja po originalnosti in prizadevanje, da bi ubežali kopiranju;
- težnja po iskanju identitete in po obvladovanju pluralnih sebstev v posamezniku/-ci;
- prizadevanje po življenjski karieri v najširšem smislu« (v Ule 2000, 19).

Luhmann (v Ule 2000, 20) meni, da je prišlo do vprašanja pluralnosti sebstva, do dojemanja in razlaganja sebe v več sebstvih, do multiplih identitet, do normalizacije razcepljene osebnosti, da bi lahko ustregli pluralizmu okolij, modnih trendov in različnim zahtevam, ki izhajajo iz njih. »Tako je individuuum, ne-deljivi postal nekdo, ki je definiran z deljivostjo. Kot pravi Luhmann, je bil posameznik soočen z vprašanjem, kako uresničiti koherentno celoto sebstev in ohranjati čim bolj povezan tok sebstev. To je jedro problema identitete v moderni« (v Ule 2000, 20).

Prag zavesti, na katerem zaznamo lastno »prezentacijo sebstva v vsakdanjem življenju«, se pod modernimi življenjskimi pogoji znatno zniža. Ravno tedaj pa smo odvisni od taktnosti drugih, ki so dovolj ravnodušni, da ne izpostavljajo diskrepanc med bitjo in videzom – oziroma smo odvisni od nekoga, ki verjame v enotnost biti in videza ali vsaj to naredi za predmet svoje lastne predstavitve, s katero mora sedaj spet verjeti drugi (Luhmann 2011, 208–209).

Idealiziranje modernega partnerskega odnosa na podlagi svobodne izbire partnerjev je ena stran medalje družbene modernizacije, njena druga stran pa so izgube, zlasti izguba trdnosti odnosov in občutka zavezanosti odnosu. Ulrich Beck in Elisabeth Beck - Gernsheim (v Ule 2005, 317) pravita: »Bog ne, duhovnik ne, razred ne, a potem si vsaj ti. In veličina tega Ti je sprevrnjena praznina, ki sicer vlada.« Bolj kot skrb za materialno blagostanje nas v intimne odnose žene strah pred osamljenostjo. Težava ni v spremembi družinske skupnosti in odnosov

med spoloma. To so le polja, na katerih se prikazujejo protislovja individualizacije. Med alternativama, živeti v družinski skupnosti ali zunaj nje, se je vzpostavila množica vmesnih oblik, pluralnih oblik partnerskega življenja in medgeneracijskih povezav, od katerih vsaka predstavlja določen svet zase, določeno normo in odnosno subkulturo. Gre za različne oblike poskusnega sobivanja, občasnega, začasnega sobivanja, ki so pogosto bolj izsiljene rešitve kot svobodna izbira. Ulrich Beck in Elisabeth Beck Gernsheim (v Ule 2005, 317) govorita o »novi pogodbi čustev«, ki vključuje tudi prostovoljno odrekanje partnerstvu ali zakonu, če takšna pogodba ni mogoča.

Stabilnost, povezana z razumevanjem ljubezni, danes prevzema drugačno vlogo. Individualizem nas je pripeljal do tega, da postajamo vedno bolj »sami« saj ni več pravih medsebojnih stikov in vezi. Posledično se osredotočimo na vezo s partnerjem in tam iščemo/najdemo varnost in srečo. V današnjem svetu je romantična zveza zakoncev postala nujna. Prav zakonska zveza pa, tako menita Berger in Kellner (v Beck in Beck-Gernsheim 2006, 59–61), »postaja temeljna inštanca socialne »konstrukcije stvarnosti«: v skupnem življenju moškega in ženske se izgrajuje skupno vesoljstvo interpretacij, sodb in pričakovanj.« Psihološke študije pa kažejo, da v vezi, ki jo gradimo s partnerjem »zdravimo« sami sebe. Celimo si rane, ki smo jih bili deležni v preteklosti. Partner nam je ogledalo, kjer vidimo sebe in prav tako njegova podoba je podoba, ki si jo želimo sami.

3. 4 Partnerski odnosi v pozni moderni

Jaz počnem to kar počnem;

in ti počneš to, kar pač počneš.

Na svetu nisem zato, da bi izpolnjeval tvoja pričakovanja.

In tudi ti nisi na svetu zato,

da bi izpolnjevala moja pričakovanja.

In če se kljub temu slučajno najdeva,

bo to čudovito.

Če ne, pa tudi nič hudega.

(Beck in Beck - Gernsheim 2006, 64)

Širitev informacijskih in komunikacijskih tehnologij, globalizacija množičnih medijev ter ponavljajoče se definiranje spolnih vlog, ki so veljale za tradicionalne družbe je pripeljalo do družbenega stanja, ki ga imenujemo poznomoderna družba (Anderson v Švab 2001, 52).

Pozna moderna se veže na različne ideje, stanja in gibanja. Po eni strani želi zavreči celotno modernost in nanjo vezane racionalnost, avtoriteto, tehnologijo in znanost, po drugi strani pa želi obuditi tradicionalne vrednote in norme, vezane na družino kot institucijo, ki vzgaja in krepi intimne odnose med člani. Spet tretja stran teži k iskanju novih vrednot in življenjskih stilov, ki se odražajo tako z večjo toleranco do kulturne, etnične in spolne raznolikosti kot z večjo individualno izbiro (Inglehart v Švab 2001, 52).

Prav tako dobi tudi ljubezen nove razsežnosti. Kot navajata Beck in Beck - Gernsheim (2006, 65):

V postromantičnem svetu, kjer stare zveze ne zavezujejo več, si ti sam vse, kar je še pomembno: lahko si to, kar hočeš biti; lahko izbiraš svoje življenje, svoje okolje in celo svoj izgled ter svoja čustva ... Stare hierarhije zaščite in odvisnosti ne obstajajo več. Obstajajo zgolj še svobodne pogodbe, ki jih je možno tudi svobodno preklicati. Tržišče, ki se je v daljni preteklosti razširilo tako, da je vključevalo tudi proizvodne odnose, se je sedaj razširilo tako, da vključuje prav vse odnose (Beck in Beck - Gernsheim 2006, 65).

Zveza je izgubila svojo stabilnost, kar se vidi v spremembi odnosov – razmerja postajajo krajša. Govora je o serijski monogamiji oziroma epizodni spolnosti (Giddens v Bernik 2010). Mirjana Ule in Metka Kuhar (2003, 35) pravita, da je serijska monogamija pojav pri mladih. Danes to opazimo predvsem pri mladih, v času študentskih let. Mladi pogosteje menjajo spolne partnerje in sklepajo resne partnerske zveze, ki ne trajajo dolgo.

Sarah B. Oswalt in Tammy J. Wyatt (2011, 353) zato v svoji študiji opozarjata, da serijska monogamija pogosto daje lažen občutek varnosti v zvezi s spolnimi boleznimi. Zato bi se bilo treba podučiti o obvarovanju spolnega zdravja in o zaščiti pred spolnimi boleznimi. Če bi študentje bolje razumeli, kaj monogamija in serijska monogamija pomenita in kakšna tveganja obstajajo, bi se morda posluževali varnejših spolnih praks.

Sodobna partnerska razmerja so zaznamovana še z eno značilnostjo, ki jo prinaša reflektivna individualizacija. Gre za izbirnost, ki prežema prehode v življenjskih potekih, kar se kaže tudi v iskanju ustreznega partnerja (Žakelj 2012, 25). Kot pravi Salecova (v Žakelj 2012, 25), je

izbira v ljubezni danes še posebno problematična, saj se iskanje idealnega partnerja dogaja znova in znova. Iskanje ljubezni avtorica primerja z iskanjem telefonskih storitev, pri čemer gre za stalno menjavanje, ki mu sledi občutek, da se z odločitvijo za enega morda zamudi priložnost za boljšo partijo.

Lynn Jamieson (v Žakelj 2012, 26) razloži nestabilnost razmerij z zvišanjem zahtev, večjo izbirnostjo in večjo fleksibilnostjo v zvezi z življenjskimi poteki posameznika, ki pa paradoksalno vplivajo na visoko cenjene ideale stereotipnega družinskega življenja.

To kar je torej postalo bolj odprto in nudi več možnosti samosvojega oblikovanja, torej ni samo življenje posameznika, temveč tudi življenje v dvoje (Beck in Beck - Gernsheim 2006, 66). Sedaj potrebujemo ljudje v svojih odnosih nenehne dialoge, s pomočjo katerih vzpostavljamo in ohranjamo »najino skupno stvar« in s tem polnimo praznino zasebnosti z medsebojno usklajenimi definicijami ljubezni, zakona, partnerstva. Odnos med partnerjema ni samoumeven, za ohranitev in dolgotrajno zvezo se je potrebno truditi, potrpeti, odrekati, vzeti čas, marsikaj preslišati in pozabiti (Beck in Beck - Gernsheim 2006, 104).

4 Opredelitev partnerskih odnosov, ljubezni in intimnosti

»Zakonska zveza ni več družbeno predpisana oblika partnerskega življenja, tako posledično prihaja do destigmatizacije življenja v zunajzakonskih skupnostih, poleg tega pa se zvišuje družbeni pomen različnih razmerij, ki temeljijo na intimnosti. Vse pomembnejše postaja raziskovanje narave intimnih odnosov« (Žakelj 2012, 17). Zato se bomo v nadaljevanju osredotočili na značilnosti sodobnih intimnih razmerij in posledično ljubezni, saj partnerstev ni mogoče raziskovati ločeno od najpomembnejših dveh komponent – tj. intimnosti in ljubezni.

4.1 Partnerski odnosi

Medsebojni odnos je več kot le trajnejša interakcija med osebami. Zahteva, da ljudje z zavestjo in občutkom pristopajo k odnosu. Torej je razlika v razmerju. Odnos vedno temelji na razmerju, in to predvsem na čustvenem razmerju. Medosebni odnos se začne s tem, da se odnosa zavedamo, in se razvija naprej z usklajevanjem interakcij med osebami, ki sodelujejo v odnosu. Do medosebnega odnosa pride tedaj, ko obe osebi ustvarita duševno podobo

svojega odnosa in se vedeta v skladu z njo. V odnosu se čutimo povezane in vpletene v življenja drugih oseb, saj čutimo drugo osebo in do nje gojimo čustva. Pravi odnosi temeljijo na zaupanju, odgovornosti, lojalnosti in empatiji (Ule 2005, 297).

»Socialni odnosi so torej strukture in dogajanja, ki izvirajo iz vsakdanjih socialnih interakcij, vendar jih tudi presegajo s tem, da imajo svoj pomen, ki presega vsakokratne učinke socialnih interakcij« (Giddens v Ule 2005, 297). Gre za to, da svoja življenja povezujemo z življenji tistih, s katerimi smo v odnosih. V odnosih gre torej za »povezana življenja« (Giddens v Ule 2005, 297).

Za vzdrževanje in ohranitev odnosa je torej bistvenega pomena zaupanje med partnerjema. To dosežemo s socialno-psihološkimi dogodki, kot so medsebojna pomoč, izkazovanje solidarnosti, naklonjenosti, medsebojnega spoštovanja. Na razvoj odnosa deluje pozitivno tudi sprememba stališča enega od partnerjev, in sicer od prvotno negativnega k pozitivnemu, in to pod vplivom drugega partnerja. To je tako imenovani občutek pridobitve, ko se partnerji v nekaterih interesih, stališčih, ciljih zblížajo (Argyle v Ule 2005, 299).

Krepitev odnosa in njegova postopna rast sta odvisni od tega, kolikokrat se srečata partnerja, od komunikacije med njima, od občutka zaupanja o osebnih stvareh in občutka, da se lahko drug drugemu odpreta, razkrijeta skrivnosti in se prepustita (Ule 2005, 299). Kot ugotavlja Julia Wood (v Ule 2005, 299), sta verjetno najvplivnejša dejavnika pri krepitvi zaupanja prav samorazkrivanje in odprtost. To ne pomeni le pogovora o vedno bolj intimnih stvareh, temveč tudi vedno večjo pripravljenost na prevzemanje odgovornosti za odnos in vedno večje zaupanje med partnerjema, da drugi ne bo »prenašal« osebnih skrivnosti ljudem zunaj tega odnosa (Argyle v Ule 2005, 299).

Osebe v razmerju druga do druge spustijo prag relevantnosti, posledica tega pa je, da je to, kar je relevantno za enega, skoraj vedno relevantno tudi za drugega. V skladu s tem se odnosi utrdijo (Luhmann 2011, 200).

»Vstopanje v odnose, njihovo oblikovanje, preoblikovanje in prekinjanje so trajne dejavnosti slehernega človeka, so temeljni znak človekove družbene narave« (Ule 2005, 301).

Pogoj, da nas neka oseba pritegne in smo pripravljeni navezati z njo stik je seveda privlačnost. Predvsem je potrebno poudariti, da je *privlačnost* bistvena interakcijska in odnosna značilnost. *Privlačnost je funkcija kvalitete odnosa med osebama*, ki pomembno vplivata na začetek, na nadaljevanje in ohranjanje odnosa. Ljudje se nam zdijo privlačni zaradi nasmeha, pogleda, znanja, sposobnosti, moči, socialnih značilnosti, ipd. (Forgas v Ule 2005, 301)

Za odnose je značilno, da se nenehno spreminjajo, spremembe in gibanje pa gredo vedno v nove smeri (Ule 2005, 304). Odnosi so namreč odvisni od številnih, včasih težko prepoznavnih socialnih dejavnikov v okolju, od kulture partnerjev in kulture okolja, v katero se odvijajo. Na njihov vpliv po navadi pomislimo šele tedaj, ko nam v odnosih kaj zaškrta. Raziskave opozarjajo predvsem na tri vrste socialnih dejavnikov, ki vplivajo na odnose in jih sooblikujejo (Trenholm in Jensen v Ule 2005, 305):

> *kulturne norme in medijski model*

Pojem ljubezni je vsekakor kulturni in ne individualni pojem in ideal. V zahodnem sodobnem svetu se na splošno pričakuje, da se zaljubimo, preden se odločimo za partnersko ali zakonsko življenje, v številnih drugih kulturah pa ni tako. V kulturah dogovorjenih porok ljubezen ni nujna predpostavka za zakon, pač pa posledica poroke.

> *obstoječe socialne mreže (sorodniške, prijateljske)*

Vzorci odnosov iz izvirne družine prenašamo v lastno družino. Prijatelji, sodelavci, učitelji, zdravniki, itd. – vsi imajo »kaj povedati« o tem, kako naj gradimo svoje medosebne odnose. To nasveti ali celo pritiski so po navadi dobronamerni in koristni, lahko pa gre tudi za pritiske ali poskuse nadzorovanja in dominacije.

> *družbenoekonomski pogoji za razvoj odnosov*

V tem primeru gre za omogočanje ali ogrožanje materialnega obstoja in napredka odnosa. Kadar gredo stvari v »zunanjem svetu« narobe, morajo partnerji v odnosih več postoriti zase in za svoje partnerje, skratka morajo več vložiti v odnos.

Ko se odnosi utrdijo, zaživijo svoje življenje. Wilmont (v Ule 2005, 306) trdi, da v vsakem trajnejšem odnosu med dvema osebama nastopa »tretji partner«, namreč njun odnos. Odnosov ne ustvarjamo enkrat za vselej, temveč jih vedno na novo ustvarjamo in prenavljamo, in to predvsem s komuniciranjem (Ule 2005, 306).

4. 2 Sociološki vidiki ljubezni

O ljubezni, njenih pojmovanjih in oblikah se je pisalo že v preteklih stoletjih. Tudi danes se ljubezen pojavlja kot ena izmed prevladujočih tem v gledališčih, poezijah, glasbi, literaturi, dramah. V novejšem času pa tudi v podlistkih, pedagoških televizijskih programih, dramah in "soap operah" (Beck in Beck - Gernsheim 2006, 20).

Mnogi ljudje govore o ljubezni kot so v preteklosti govorili o bogu. Hrepenenje po odrešitvi in nežnosti, prepiri, ki so s tem povezani, neresnična resničnost popevk v skritih kamrih poželenja – vse to je prepojeno s pridihom vsakdanje religioznosti, z upanjem na onostranstvo v drugačnem svetu (Beck in Beck - Gernsheim 2006, 21).

Beseda »ljubezen« je precej neopredeljena beseda, ki lahko marsikaj pomeni. Vsebina tega kar naj bi ljudem bila, se je namreč v zadnjih stoletjih, pa tudi v zadnjih desetletjih, nešteto krat spremenila. Trenutno vzporedno obstaja več različnih razumevanj te besede. Njen pomenski spekter zaobjema tradicionalne, moderne in pozno moderne interpretacije, ki skupaj tvorijo nekakšno neurejeno, bleščečo zmes najrazličnejših vsebin. Posledica tovrstne »nehkratnosti hkratnega« se kaže v tem, da ljudje z besedo ljubezen povezujemo najrazličnejše predstave, pričakovanja in upanja, ter ne nazadnje najrazličnejša pravila in vedenjske vzorce (Beck in Beck - Gernsheim 2006, 98).

»Ljubezen je dejavna sila v človeku; moč, ki predre stene, ki ločujejo človeka od soljudi, in ga z drugim združuje. Ljubezen povzroči, da človek premaga občutek osamitve in ločenosti, vendar mu dopušča, da je on sam, da ohrani svojo integriteto« (Fromm 2006, 25).

Ljubezen je druga pot do spoznavanja »skrivnosti«. Ljubezen je dejavno prodiranje v drugega človeka, pri tem pa združitvev poteši željo, da bi vedel. V združitvi spoznam tebe, spoznam sebe in vsakogar – obenem pa ne »vem« ničesar. Ljubezen je edina pot do vednosti, ki z združitvijo poteši moje iskanje. Ko ljubim, dajem, se odkrijem, odkrijem naju oba, odkrijem človeka (Fromm 2006, 32).

Ljubezen vedno vsebuje določene temeljne elemente, ki so skupni vsem njenim oblikam; to so *skrb, odgovornost, spoštovanje, vrednote* (Fromm 2006, 29). Omenjeni elementi so medsebojno odvisni. To je sindrom stališč, ki jih najdemo v zreli osebi (Fromm 2006, 33).

Verhaeghe (2002, 42) meni, da se v ljubezni vrta vse okoli ljubljenega, ki je nenadomestljiv. Medtem ko pri gonu tega ni. Vsak je zamenljiv in nepomemben. V primeru ljubezni ljudje velikokrat pozabijo nase in na svoj jaz, saj ves čas namenjajo drugemu – ljubljeni osebi. Kot je rekel Freud: »Zaljubljena oseba je ponižana.« Freud (Verhaeghe 2002, 42) je zaljubljenost primerjal z uročenostjo. Romantično ljubezen je razumel kot »ciljno zavrto seksualnost«, kot izraz spolnega hrepenenja (Tysoe 1997, 17). Medtem ko je Lacan (Verhaeghe 2002, 42) »vpeljal poseben neologizem 'L'hainamoration', da bi opisal narcistične vidike zaljubljenosti. Sebe ljubimo in sovražimo v odsevu drugega in najmočnejši afrodiziak je, ko nam nekdo izpove svojo ljubezen« (Verhaeghe 2002, 42).

Definicija »zahodne kulture« pa pravi, da je ljubezen ekskluzivno razmerje med moškim in žensko, pri čemer ekskluzivnost pomeni, da mora biti ena oseba bolj ali manj vse za drugo osebo in obratno, odnos, iz katerega se rodijo otroci, ki v tem razmerju nato dobijo svoje mesto. Z drugimi besedami, to je tisto, kar je splošno znano kot nuklearna družina (Verhaeghe 2002, 42).

Kljub vsem razlagam ljubezni pa se spreminja razumevanje ljubezni in tudi razumevanje skupnega življenja, življenjskih slogov, teles in njihovih reproduktivnih vrednosti (Kocjančič 2010, 21).

4. 3 Intimnost

Intimnost je še pred dobrim desetletjem veljala za manj pomembno. Povezovali so jo predvsem z družino in prijateljstvom. Danes je položaj popolnoma drugačen (Giddens 2000, 205).

Intimnost je po Giddensu (v Švab 1999, 237) predvsem emocionalna komunikacija z drugimi in s samim seboj v kontekstu interpersonalne enakopravnosti. »Intimnost je »pogajanje med enakimi o osebnih vezeh«, njena preobrazba pa naj bi tudi širše »nakazovala demokratizacijo medosebne sfere na način, ki je združljiv z demokratizacijo v javni sferi« (Giddens v Žakelj 2012, 19).

Vse opredelitve intimnosti so kljub njeni kompleksnosti enotne – gre za tesne medsebojne vezi in razmerja. Jamieson (v Žakelj 2012, 18) meni, da ni nujno, da gre za partnersko vez, ko govorimo o intimnosti. Lahko gre za katero koli tesno vez, ki nam je v življenju z nekom pomembna, domačna, blizu.

»Znanje, razumevanje, empatija, ljubezen, skrb in delitev so ključne dimenzije intimnosti« (Jamieson v Žakelj 2012, 18).

Koncept intimnosti se je v današnji družbi spremenil. Za primer lahko podamo z zakonsko zvezo ustvarjeno družino, za katero vemo, da ljudem več ne predstavlja središča, vzorca ali zgleda, ki bi mu sledili. Razumevanje intimnosti skozi zakonsko zvezo je izgubilo pomen. Intimnost je postala središče posameznikovega življenja in ne več družine ali zakonske zveze (Jamieson v Žakelj 2012, 19). Posledica tega je nastajanje raznovrstnih intimnih odnosov med nekdanjimi partnerji, prijatelji, partnerji, ki ne živijo skupaj, partnerji, ki nimajo spolnega stika, ipd. Intimnost še vedno ostaja središče intimnega življenja vendar jo preučujemo v okviru širših mejah.

Intimnost izhaja iz tega, da za nekoga drugega nikoli ne more biti dostopna celota tega, kar konkretno tvori posameznega človeka, njegove spomine, njegove naravnosti; že zato ne, ker že sam sebi ni dovolj dostopen. Seveda pa obstaja »več ali manj« tega, kar lahko o drugem vemo in upoštevamo (Luhmann 2011, 12).

Avtonomizacija intimnih odnosov, to, kar Slater (v Luhmann 2011, 198) imenuje »socialna regresija«, ustvari neko popolnoma novo situacijo. Zunanja opora se razgradi, notranje napetosti se zaostrijo. Stabilnost je sedaj treba omogočiti iz povsem osebnih resursov, in to obenem tako, da se prepustimo drugemu.

»Spreminjanje intimnosti je intenziven proces, povezan z več spremembami: s povečevanjem avtonomije posameznikov pri definiranju individualne zasebnosti oziroma z reflektivnim konstruiranjem svojih biografij, s splošnim prestrukturiranjem intimnosti in s spreminjanjem pomenov zasebnosti« (Giddens 2000, 213).

Intimnost ne bi smeli razumeti kot opis določene vrste interakcije, temveč kot sklop prednostnih dolžnosti in odgovornosti, ki določajo potek praktične dejavnosti (Giddens 2000, 191).

Santore (v Žakelj 2012, 20) je prepričan, da je danes intimnost odgovornost vsakega posameznika posebej, vsak se odloča sam, sam vstopa v odnose, kjer se pravice in dolžnosti v odnosu med partnerjema delijo. V tem se bistveno razlikujejo partnerske vezi od družb v 19. in 20. stoletju, kjer so veljale drugačne tradicije in družbe strukture – temelječe na naravni privlačnosti.

Zelo intenzivno se ljubezen izraža v intimnih odnosih. Bodisi odnosi zaznamovani na spolni ljubezni med ljubimci ali zakonci, na drugi strani pa lahko gre za odnos med starši in otroki, med prijatelji ali tesnimi sodelavci itd. (Ule 1994, 142).

5 Preobrazba intimnosti

Spremembe v zasebnosti v zadnjih nekaj desetletjih je zelo nazorno opisal Anthony Giddens v delu *Preobrazba intimnosti* (2000). Pomembna značilnost teorije preobrazbe intimnosti je, da jo je treba obravnavati v kontekstu njegove širše teorije sodobnih družbenih sprememb. Giddens želi pojasniti spreminjanje današnjih zahodnih družb oziroma, po Giddensu, družb pozne modernosti, kamor uvršča tudi spreminjanje zasebnosti in intimnosti, med katere spada generično prestrukturiranje zasebnosti, v katerem ima osrednjo vlogo nova oblika osebnih odnosov, t. i. »čisto razmerje« (Švab v Giddens 2000, 207–214).

5.1 Čisto razmerje in sotočna ljubezen

Ljudje intenzivno prepoznamo pomen odnosnih simbolov. Ko določen označevalec dobi za osebi v odnosu trajen pomen, se ljudje nanašajo nanj z različnimi okrajšavami. Zaljubljena oseba na primer lahko reče drugi osebi le eno ali dve besedi in že se obe spomnita pomembnih dogodkov (Ule 2005, 31).

Odnosna subkultura ni statična dimenzija odnosa, ampak se gradi in spreminja skupaj z odnosnim komuniciranjem in z razvojem odnosa. Na osnovni ravni odnosna subkultura predstavlja zgolj skupek temeljnih dogovorov, pravil in simbolov odnosa, ki omogočajo medsebojno sodelovanje partnerjev. Z razvojem odnosa pa se jim priključujejo različne simbolne dejavnosti, pogovorni slogi, definicije odnosa in zgodbe o odnosu, dialektika

interakcijskih in komunikacijskih sekvenc, v katerih partnerji »gradijo« drug drugega in samega sebe. Odnosna subkultura se tedaj poveže v celoto z osebnimi mikrokulturami, to je z individualnimi slogi delovanja, dojemanja sveta in komuniciranja partnerjev v odnosu (Ule 2005, 316).

Partnerski odnos z visoko odnosno subkulturo temelji na nenehnem dialogu, zato da bi partnerja prišla do »skupne stvari«, točneje, da bi medsebojno uskladila svoje prostore svobode in zasebnosti z definicijami svojega odnosa. Ti dialogi terjajo nenehen napor, veliko časa, potrpljenja, skratka veliko »odnosnjenja«. Giddens (v Ule 2005, 316) taka razmerja poimenuje *čista razmerja*.

Čisto razmerje je sinonim za idealni tip razmerja, h kateremu razmerja težijo. V resnici ne obstaja, je le fikcija o nečem, kar naj bi bilo idealno. »Nanaša se na situacijo, kjer dva stopita v družabni stik zaradi stika samega, zaradi tistega, kar lahko vsaka oseba dobi iz daljšega druženja z drugo osebo; in ki traja le, če obe strani menita, da je obojestransko zadovoljivo« (Giddens 2000, 64).

Idealnotipsko gledano, takšno razmerje temelji le na čustvenih zvezah in zadovoljitvah, ki jih partnerja ponujata drug drugemu, in abstrahira ekonomske in družbene okoliščine (Ule 2005, 317).

Bauman (2003) izpostavi razmerja v katerem ljudje vztrajajo ne glede na nezadovoljstvo, nerazumevanje in ohladitev čustev od partnerja. Ljudje težijo samo k eni stvari – da bodo nekaj pridobili. Takšna razmerja avtor povezuje s povečanjem potrošništva in individualizmom, ki prevladujeta v moderni družbi. Imenuje jih *virtualna* razmerja. V takšnih razmerjih se išče samo lasne koristi, zadovoljstvo in samoizpolnitev. Emocionalna komunikacija med partnerji v čistem razmerju predstavlja bistveni del »nove intimnosti«. Vendar »spremembe, ki se dogajajo, ne oznanjajo le preobrazbe intimnosti, ampak nov način ustvarjanja intimnosti« (Giddens 2000, 213).

»Čisti odnos je tisti, kjer so zunanji kriteriji postali nepomembni: odnos obstaja le zaradi nagrad, ki jih le ta ponuja« (Jamieson 1998, 38).

Čisto razmerje je zaznamovano z visokimi zahtevami. Od posameznikov terja nenehno medsebojno razumevanje in razumevanje vsakega posameznika, kar pomeni precejšen psihološki pritisk in obremenitev. Prav zaradi tega je gradnja na odnosu in ohranitev odnosa toliko težja. Privede lahko do nerazumevanja s partnerjem, konfliktov in nezadovoljstva. »Odnos traja toliko časa, dokler sta oba partnerja pripravljena nuditi zadovoljstvo drug drugemu. Odnos ne more obstajati brez vzajemnega zadovoljevanja« (Ule 2000, 311).

Po Giddensu so elementi čistega razmerja v idealnotipski obliki naslednji (Švab v Giddens 2000, 214–215):

- *To razmerje ni več povezano z zunanjimi razmerami družbenega ali ekonomskega sveta (je "prosto plavajoče"). Ta je bila v preteklosti pogodbeno, pogosto so jo spodbudili starši ali sorodniki, ne pa partnerja sama. V postmodernih družbah zakonska zveza postaja vedno bolj razmerje, ki nastane kot posledica obojestranskega emotivnega zadovoljevanja partnerjev in izvira iz tesnih stikov z drugimi.*
- *Čisto razmerje obstaja samo po sebi. Vsaka stvar, ki "gre narobe" med partnerjema, ogrozi razmerje. Tako razmerje je zaradi problemov ljubezenskih in spolnih asimetrij težko vzpostaviti in vzdrževati kot zadovoljujoče razmerje.*
- *To razmerje je odprto in reflektivno. »Bolj ko je razmerje odvisno le samo od sebe, bolj je reflektivno prespraševanje pomembno, a hkrati tudi prispeva k napetostim.« Množica člankov v revijah in časopisih, strokovnih tekstih in priročnikih, televizijskih in radijskih programih daje na voljo empirične podatke in razprave o intimnih razmerjih in s tem neprestano rekonstruira fenomen, ki ga opisuje.*
- *V čistem razmerju igra osrednjo vlogo medosebna zavezanost. Zavezanost pa je težko vzdrževati, ker predpostavlja obojestransko odločitev za čisto razmerje.*
- *Temelji na intimnosti, ki je pogoj za morebitno dolgotrajno razmerje.*
- *Temelji na medosebnem zaupanju med partnerjema, kar je bistvenega pomena za čisto razmerje. To zaupanje si je treba pridobiti. Posameznik mora biti zato zaupljiv in*

tudi vreden zaupanja, da si tovrstno zaupanje sploh lahko pridobi. Zaupanje je tesno povezano z intimnostjo in implicira ravnotežje med avtonomijo in vzajemnim razkrivanjem, ki je potrebno za samo vzdrževanje intimnih razmerij.

- *To razmerje je diadno razmerje, vendar vpliva tudi na druga intimna razmerja (prijateljstvo, otroci). Posameznik/-ca je vpleten/-a v številne oblike družbenih razmerij, ki težijo k "čisti" obliki. Čista razmerja nastajajo predvsem v seksualnosti, zakonski zvezi in prijateljstvu.*

Čisto razmerje je Giddens pojasnil z zmanjševanjem pomena zakonske zveze, zmanjševanjem števila porok, povečevanjem kohabitacij, z večanjem števila razvez, s pluralizacijo družinskih oblik in življenjskih stilov (Švab v Giddens 2000, 217). Giddens (2000, 217) priznava, da čisto razmerje ni nekaj, kar bi v realnosti obstajalo v idealnotipski obliki: »Nihče ne ve, ali se bo pokazalo, da je čisto razmerje nekaj, kar bo imelo bolj razdiralne kakor pa združujoče posledice« (Giddens 2000, 217).

Mirjana Ule (2005, 317) je prepričana, da koncept čistega razmerja z visoko odnosno kulturo predstavlja določen presežek, ki kaže na to, da subjekt še ima rezervo utopične energije, ki uspeva vedno znova pobegniti pred ideološkimi konstrukti. Zato predstavlja subjektu oporo za kritično refleksijo življenja in razmislek o alternativnih možnostih življenja, in ne le o alternativnih izbirah, ki nam jih ponuja množična kultura.

»Sotočna ljubezen predpostavlja model čistega razmerja, kjer je osrednjega pomena, da poznamo lastnosti drugega. Je različica ljubezni, pri kateri je posameznikova seksualnost eden od dejavnikov, ki ga je treba s pogajanjem sprejeti za del razmerja« (Giddens 2000, 68). Pri tej ljubezni gre za stanje, ko se drug drugemu odpremo in oba partnerja čutita, dajeta in prejmeta ljubezen v enaki meri. Če je ta pogoj izpolnjen, se ljubezenska zveza približa čistemu razmerju. Ljubezen med partnerjema se razvije le toliko, kolikor se razvije intimnost. Intimnost omogoča vzajemno razkrivanje skrbi in potreb, hkrati pa uči partnerje sposobnosti »biti ranljiv« za drugega (Giddens 2000, 68).

Pojmovanje ljubezni po Giddensu in pojmovanje zrele ljubezni po Frommu sovpada. Fromm zagovarja, da v zreli ljubezni posameznik ne pozabi nase, na svojo integriteto in individualnost (Fromm 2006, 25). »Ljubezen je po Frommu tista dejavna sila v človeku, moč,

ki predre stene, ki ločujejo človeka od soljudi in ga z drugimi združuje. Ljubezen povzroči, da človek premaga občutek osamitve in ločenosti, vendar mu dopušča, da je on sam, da ohrani svojo integriteto« (Fromm 2006, 25).

Sotočna ljubezen vpelje umetnost ljubezni (ars erotica) v samo jedro zakonskega razmerja (Giddens 2000, 67–69). »Ključni element za obstoj razmerja postane medsebojno dajanje spolnih užitkov med partnerjema. Sotočna ljubezen ni nujno monogamna v smislu spolne izključenosti. Čisto razmerje drži skupaj sprejemanje razmerja obeh partnerjev kot razmerja, ki obema daje dovolj in se jima ga zdi vredno nadaljevati« (Giddens 2000, 67–69).

5. 2 Plastična seksualnost

Za razumevanje sodobnih partnerskih razmerij je ključno razumevanje plastične seksualnosti. »Plastična seksualnost je osvobodjena potreb po reprodukciji, osvobodi pa se tudi okov patriarhata in sorodstva« (Giddens 2000, 8).

Plastična seksualnost se je razvila že v poznem 18. stoletju. Sprva kot zahteva po omejitvi števila družine, nato pa kot posledica modernega načina življenja (pojav kontracepcije) in s tem novih reprodukcijskih tehnologij. S pojavom plastične seksualnosti se je postopoma pričela seksualna revolucija (Giddens 2000). Kontracepcija je omogočila ženskam spolno svobodo in možnost zaščite pred zanositvijo. »To ima dramatične posledice za družbeni red nasploh, saj se ženska spolnost v njem vsaj načelno osvobodi nadvlade moške spolne izkušnje, njen spolni užitek pa ni več povezan s strahom pred zanositvijo in smrtjo« (Jamieson 1998, 40). To je čas, ko se ločita dva pomembna segmenta v življenju, ki sta poprej bila vselej združena: spolni odnosi in reprodukcija (Jamieson 1998, 40).

Seksualna revolucija v zadnjih tridesetih ali štiridesetih letih vključuje dva temeljna elementa. »Prvi je revolucija ženske spolne avtonomije, ki se je zgodila v tistem obdobju, čeprav njene predhodnice segajo nazaj vse do 19. stoletja. Drugi element pa je razcvet moške in ženske homoseksualnosti« (Giddens 2005, 35). Giddensovo (2000, 8) pojmovanje plastične seksualnosti je naslednje:

Za emancipacijo, ki je implicitna čistemu razmerju, pa tudi za zahtevo žensk po spolnem užitku je ključno to, kar imenujem plastična seksualnost. Plastična

seksualnost je razsrediščena seksualnost, osvobojena potreb po reprodukciji. Izvira iz težnje, ki se je porodila nekako v poznem 18. stoletju, da bi omejili velikost družine, pozneje pa se je še bolj razvila kot posledica širjenja moderne kontracepcije in novih reproduktivnih tehnologij. Plastično seksualnost lahko oblikujemo kot osebnostno potezo, zato je notranje povezana z jazom. Hkrati pa vsaj načelno osvobodi spolnost izpod prevlade falusa, izpod domišljave pomembnosti moške spolne izkušnje (Giddens 2000, 8).

Danes moški nadzor nad žensko popušča, osvobojena seksualnost pa prinaša daljnosežno emancipacijo. Tudi biološka utemeljitev, da je heteroseksualnost normalna, se s plastično seksualnostjo sesuje, saj reprodukcija ni več njen edini legitimator. Priznavati začnemo različne življenjske sloge. V tem kontekstu je dovoljeno kar koli, tudi epizodična seksualnost, če se le držimo demokratičnih načel (Giddens 2000).

Svoboda ločitve spolnosti in reprodukcije je kot del maneverskega prostora, kjer ljudje ustvarjajo svojo lastno psihološko stabilnost (Giddens v Jamieson 2002, 40).

Plastična seksualnost se razvija vzporedno s čistim razmerjem in prehodom romantične ljubezni v sotočno (Giddens 2000, 64). Diferenciacija seksa se od potreb reprodukcije popolnoma loči, tako da lahko oploditev poljubno preprečimo ali povzročimo. Tako postaja spolnost vse bolj avtonomna, samozadostna in prilagodljiva, saj se osvobaja zunanjih prisil in prehaja v roke posameznika. Spolna emancipacija je torej integracija plastične spolnosti in reflektivnega projekta jaza (Giddens 2000).

5.3 Romantična ljubezen proti sotočni ljubezni

Spopad med paradigmo romantične ljubezni in čistim razmerjem ima različne oblike, vsaka izmed njih se spričo zmerom večje institucionalne reflektivnosti vse bolj razkriva splošnemu pogledu. Romantična ljubezen je odvisna od projektivne identifikacije – projektivne identifikacije *amour passion* – kot sredstva, s katerim prihodnja partnerja privlačita drug drugega in postaneta vezana drug na drugega. Tu projekcija ustvarja občutek, da smo eno z drugim človekom, občutek, ki ga nedvomno še krepijo razlike med pojmom moškosti in

ženskosti, ki sta vsak zase opredeljena kot antitezi. Lastnosti drugega "spoznamo" nekako intuitivno (Giddens 2000, 66 – 67).

Sotočna ljubezen je dejavna, odvisna ljubezen, zaradi česar se bode s paradigmo romantične ljubezni, po kateri je ljubezen prisotna le, če je "za večno" ali "ena in edina". Tako se današnja družba, ki se "razvezuje in ločuje", zdi bolj učinek sotočne ljubezni kot pa njen vzrok. Kolikor bolj se sotočna ljubezen utrjuje kot realna možnost, toliko bolj blede želja po tem, da bi si našli "posebnega človeka", in toliko več velja "posebno razmerje" (Giddens 2000, 66–67).

Giddens (Giddens 2000, 66–67) meni, da je ženske v gospodinjski položaj in podrejenost pahnila zasanjanost o romantični ljubezni. Pri sotočni ljubezni sta partnerja pri dajanju in prejemanju čustev enakopravna in dajanje in prejemanje čustev je pri obeh enako. Kolikor do tega prihaja, toliko bolj zveza postaja podobna čistemu odnosu. Prav tako le-ta predpostavlja intimnost: če te v razmerju ne dosežemo, smo pripravljeni oditi (Giddens 2000, 90).

»Romantična ljubezen je spolna ljubezen, toda *ars erotico* postavlja ob stran. Sotočna ljubezen pa prvič vpelje umetnost ljubezni (*ars erotica*) v jedro zakonskega razmerja in za ključni element pri tem, da razmerje obstane, postavi to, ali si partnerja dajeta medsebojni spolni užitek« (Giddens 2000, 68). Giddens meni, da sotočna ljubezen daje posamezniku osebno svobodo in izbiro v spolnosti, saj ta oblika ljubezni ni nujno monogamna. Medtem ko romantična ljubezen je (Giddens 2000, 68).

Model sotočne ljubezni zagotavlja etični okvir za to, da poskušamo spodbujati konstruktivna čustva v vedenju posameznika in v skupnostnem življenju, in za možnost, da bi oživili erotiko ne kot posebno spretnost nečistih žensk, temveč kot splošno lastnost spolnosti v družbenih razmerah, ki jih ustvarjamo z medsebojnim sodelovanjem, ne z neenako razporeditvijo moči (Giddens 2000, 203).

5. 4 Kritika Giddensove teorije o preobrazbi intimnosti

Lynn Jamieson se v svoji knjigi *Intimnost: osebni odnosi v moderni družbi* (1998) (»Intimacy: Personal Relationships in Modern Society«) loti kritične obravnave Giddensove

teorije o preobrazbi intimnosti (Giddens 2000, 217). Preden naštejemo, v čem vse se avtorica ne strinja z Giddensom, navedimo nekaj dejstev.

L. Jamieson (1998, 1) v knjigi kritično nastopi proti ideji avtorjev, ki zagovarjajo intimnost kot središče posameznikovega življenja v sodobnih družbah. Pravi, da je intimnost »modna muha« na vseh področjih (od družboslovja do literature). »Intimnost je pogosto zelo specifična vrsta poznavanja, ljubezni in »biti blizu« druge osebe« (1998, 1). To je tip intimnosti, ki jo avtorica imenuje »odkrita intimnost«. Poudarek je na odprtosti; nenehnem medsebojnem razkrivanju svojih misli in občutkov drug drugemu.

A. Giddens napoveduje, da bo naraščajoče število posameznikov iskalo tip ljubezenskega razmerja, ki je značilen za »odkrita razmerje«, sam pa mu pravi »čisto razmerje« (Jamieson 1998, 38).

Kritike L. Jamieson o preobrazbi intimnosti so naslednje (Giddens 2000, 217):

- *Lynn Jamieson ugotavlja, da v postmoderni družbi ni tako radikalnih prelomov intimnih razmerij, njihovih praks, pomenov in percepcij, kot jih opazuje Giddens. Za to je več razlogov. to je le eden od številnih načinov življenja, spreminja se narava intimnosti in predstave, intimni odnosi so prej zavezujoči kot neodvisni (še posebej odnosi starši-otroci), partnerski odnosi so bolj hierarhični kot enakopravni.*
- *Spolne razlike so navzoče v vseh oblikah intimnih razmerij.*
- *Spolna asimetrija v intimnih razmerjih in emotivnem delu je najbolj trdovratna manifestacija spolne neenakosti.*
- *Avtorica je usmerjena na konkretno realnost vsakdanjega življenja, njena analiza pa je predvsem strukturna, usmerjena na spolne in starostne hierarhije vsakdanje zasebnosti. Zato bolje kot Giddens pojasni nekatere vidike fenomena intimnosti, kot so spolna hierarhija intimnih razmerij, njihova konfliktna narava kot del vsakdanje realnosti, ki ne vodi nujno v prekinitev razmerja, pluralnost načinov izražanja intimnosti itd.*

- *Giddensova idealnotipska teorija pa po drugi strani bolje kot teorija Jamiesonove pojasni nekatere druge vidike intimnosti. Giddens na sistemski ravni uspešno zaobseže prav tiste segmente, ki intimitna razmerja spreminjajo. Celo pojasni načine in značilnosti, po katerih se fenomen intimnosti spreminja. Giddens namreč koncept čistega razmerja predstavi kot način vstopanja v družbena razmerja, ki se realizira v vseh možnih oblikah razmerij, ki jih posamezniki in posameznice vzpostavljajo skozi ustvarjanje lastnih biografij.*
- *Jamiesonova vidi glavno pomanjkljivost v Giddensovem pogojevanju čistega razmerja s konflikti interesov oziroma v enačenju konflikta interesa z razpadom intimne zveze. Giddens naj bi spregledal, da so konflikti neločljivo povezani z medosebnimi (intimnimi) odnosi. »Prav narava intimnih odnosov, osebna čustvena vezanost posameznikov med seboj, kaže na to, da razpad nekega odnosa ni preprosta razrešitev, ko pogoji odnosa (po Giddensu, dokler obstajajo medsebojni interesi) ne vzdržijo več« (Švab 1999, 874–875).*

Alenka Švab meni, da bi Giddensu težko očitali nepozornost do problemov sodobnih intimnih razmerij in do identitetnih vprašanj, s katerimi se srečujemo v pozni moderni in ki gotovo omejujejo obstoj čistega razmerja. Na ravni analize sodobnih osebnih psiholoških, identitetnih vprašanj opravi Giddens dokaj precizno delo. Po Giddensu čisto razmerje tudi ne obstaja v realnosti v idealnotipski obliki. Ali kot je zapisal:

Nihče ne ve, ali se ne bo pokazalo, da je čisto razmerje nekaj, kar bo imelo bolj razdiralne kakor pa združujoče posledice. Preobrazba intimnosti skupaj s plastično seksualnostjo zagotavlja razmere, ki bi lahko prinesle spravo med spoloma. Vendar gre pri tem za več kot le za večjo ekonomsko enakost in psihično prestrukturiranje, čeprav je že to dvojje izjemno težko doseči (Giddens 2000, 220–221).

Giddensova teorija je izjemno pomembna tudi zato, ker se prepričljivo postavlja po robu pogostim teorijam, ki zahtevajo "vrnitev k tradicionalni družini in družinskim vrednotam". Giddens to utemelji z analizo sprememb v intimnosti kot procesa demokratizacije osebnega življenja. Pomemben vidik Giddensove teorije intimnosti je v tem, da pušča odprt prostor za kritične odzive in vedno nove interpretacije (Švab v Giddens 2000, 226).

6 Spremembe zasebnosti

Pozna moderna – kot je opisano in pojasnjeno že v prejšnjih poglavjih – je privedla do številnih sprememb tako v zasebnem kot javnem življenju. Posledice, ki so nastale v zasebnem življenju, se kažejo v različnih pojmovanjih odnosov, partnerstva in načinih življenja. Vidiki, ki jih bom predstavila v nadaljevanju so fenomeni, ki so nastali v kontekstu pozne moderne oziroma jih v tem kontekstu obravnavamo. Le-ti vidiki so: spoznavanje/srečevanje partnerjev preko spleta, življenje skupaj in narazen, kohabitacija in samskost kot prevladujoča načina življenja.

6. 1 Nova mesta za spoznavanje partnerjev: primer interneta

*Ljubezen prek interneta je kot nova igrača,
s katero se človeška rasa še ni naučila, kako se igra.*

*Ljudje lahko zamenjajo igračo z realnostjo,
kar lahko posledično uniči njihovo življenje.*

(Aaron Ben Ze'ev 2004, 554)

»Elektronsko podporno komuniciranje ali posredovano komuniciranje je širok termin in z vsako tehnološko inovacijo postaja še širši. Na videz sodi ta medij med oblike neosebnega, množičnega komuniciranja« (Ule 2005, 402). Po načinu komuniciranja je elektronsko podprto komuniciranje podobno medosebnemu komuniciranju. Razlika je le v tem, da v posredovanem komuniciranju pogosto komuniciramo z anonimnimi partnerji. Kontekst internetnega komuniciranja omogoča še en nov pojav, namreč navzočnost na daljavo. Presega omejitve prostora in časa, ustvarja pa namišljene prostore, čase, odnose, identitete (Ule 2005, 402).

Teorija, s katero poskušajo raziskovalci razložiti komunikacijske strategije v posredovanem komuniciranju, je teorija socialne identitete oziroma *socialne identifikacije*. »Teorija domneva, da pomanjkanje neverbalnih ključev v posredovanem komuniciranju »preceja« odnose in informacije o posameznikovi identiteti, vendar pa upošteva tiste učinke neverbalnih ključev, ki naznačujejo skupinske socialne kategorije uporabnikov posredovanega komuniciranja« (Ule 2005, 404). Po mnenju Leaja in Spearsa (v Ule 2005,

405) komuniciranje brez neverbalnih informacij in ob fizični izolaciji partnerjev pospešuje večjo skupinsko identifikacijo in poudarja socialno identiteto posameznika, ne pa njegove osebne identitete.

Večanje dostopnosti do interneta v devetdesetih letih prejšnjega stoletja je prineslo novosti. Privedlo je do novih razmerij med posameznikovo zasebnostjo in javnostjo. Vidik, ki je izmed vseh sprememb, ki so se tekom naraščanja uporabe interneta zgodile, še posebej pomemben, je povezan s partnerskim življenjem (Kuhar, Kogovšek in Švab 2010, 45). Narašča tudi število intimnih zvez, ki so se razvile ob pomoči teh medijev. Vse več je na primer uspešnih partnerskih zvez, ki so se razvile ob pomoči teh medijev. Vse več je na primer uspešnih partnerskih zvez ali socialno zavezujočih zvez med osebami, ki komunicirajo preko interneta (v Ule 2005, 405).

Bauman meni, »da je popularizacija takih internetnih portalov, do katerih je eksplicitno kritičen, pravzaprav odsev sodobne komoditetne družbe« (v Kuhar, Kogovšek in Švab 2010, 46). Brskanje po internetu, iskanje informacij, profilov posameznikov in njihovih podobnosti – se pravi, iskanje potencialnih partnerjev spominja avtorja na nakupovanje v nakupovalnih središčih. Tam poteka podoben proces. Zanimajo nas artikli, cene in kakovost izdelkov, ki je lahko v resnici še tako lažna. Kot pravi avtor: »kupimo produkt oziroma vzpostavimo virtualno komunikacijo z izbranim »objektom« (v Kuhar, Kogovšek in Švab 2010, 46).

»Spletni portali za spoznavanje partnerjev so zato kot uresničitev sodobne zahteve po racionalni izbiri, ki se vsiljuje tudi na področje intimnosti. So znak tega, kako »umetnost ljubezni« v sodobnosti nadomešča »blagovna imitacija«, kar pomeni, da tudi ljubezen imitira produkte potrošnje« (v Kuhar, Kogovšek in Švab 2010, 46).

»Specifika virtualnega maritalnega trga je v tem, da omogoča spoznavanje partnerjev, ki segajo prek socialnih omrežij, v katere je posameznik vključen v realnem življenju« (Kuhar, Kogovšek in Švab 2010, 47). To posameznikom omogoča svobodno oblikovanje, izražanje in interpretacijo seksualnosti in intimnosti. Pri tem pa jih ne omejujejo nikakršna pravila, norme ali vplivi iz svojih lastnih socialnih omrežij (Kuhar, Kogovšek in Švab 2010, 47).

Spoznavanje po spletu lahko razumemo kot način spoznavanja, ki odgovarja na sodobne značilnosti življenja, kamor umeščamo možnosti za spoznavanje potencialnega partnerja/ke ter izbirnost in negotovost, ki prežemata vsakdanje življenje posameznikov. Zaradi

navedenega lahko internet dating razumemo tudi v luči prizadevanja samskih oseb za lažji nadzor tveganega in difuznega partnerskega in maritalnega trga, ki je mogoč na podlagi tehnoloških in znanstvenih prednosti, ki pa naj bi ponujale potencial za omilitev tveganja in negotovosti pri izbiri partnerja (Žakelj 2012, 34).

Dejavniki, ki so pripomogli k širitvi spoznavanja prek interneta, so po Aaronu Ben Ze'evi naslednji (Ben Ze'ev 2004, 558):

- > *domišljija* – gre za predstavljanje v svoji razsežnosti in sposobnosti (seveda se ta sposobnost pogosto izkazuje tudi v idealizaciji samega sebe, prav tako pa tudi internetnega partnerja)
- > *interaktivnost* – ljudje komunicirajo z realno osebo, katere fizične lastnosti, kot so spol, rasa, starost in zunanji videz, so lahko plod njihove domišljije
- > *poljubna dostopnost* – hitrost in enostavnost uporabe interneta
- > *anonimnost* – varuje posameznikovo ranljivost in ga razbremenjuje »teže družbenih norm«

Spletno spoznavanje zaradi različnih značilnosti delovanja medija in komunikacije znotraj njega nedvomno vpliva na naravo graditve intimnosti, na možnost za samorefleksivnost in realizacijo načela izbire pri graditvi partnerskega odnosa (Žakelj 2012, 34).

On-line odnose avtorji zato pojmujejo kot »oddaljene odnose«, odnose »ločene intimnosti«, odnose »ločene povezanosti« ali kot odnose, ki jih označuje »protikultura srca«. Take oznake intimnim odnosom, grajenim na podlagi spoznavanja po spletu očitajo predvsem umanjkanje fizične bližine, brezosebnost odnosov in prevladujočo racionalizacijo izbire, ki ne obsega globokih občutkov zavezanosti in predanosti (Žakelj 2012, 35).

Začetek, razvoj in vzdrževanje spletnega razmerja, ki traja dva meseca pred srečanjem, je pravzaprav hitro posredovano dejanje. Ravno zaradi lahke dostopnosti takšnih razmerij zmotno predpostavljamo, da so enostavna za izvedbo, zato se toliko hitreje slabo končajo. Poleg tega so to razmerja, ki govorijo o »sebi« in ne o tem, kar obstaja objektivno. Zelo malo je treba, da se odzovemo na spletno »uverturo«, in ni mogoče vedeti namere drugih, njihovega dejanskega interesa in sposobnosti vlaganja v nove odnose (Estroff Marano 2013, 36).

Pri spoznavanju po internetu je še posebno pomembna reflektivnost. Ta je močno prisotna, saj se interakcije z drugimi oblikujejo na podlagi reflektivno oblikovanih okusov in preferenc posameznikov. Vse, od oblikovanja profilov do osebnega srečanja v živo in pozneje morebitnega prehoda v partnerstvo, je zaznamovano z reflektivnostjo – ta se nanaša na lastne želje, preference, zahteve, pričakovanja, hkrati pa vključuje tudi reflektivnost o predstavitev drugih, o skladnosti posredovanih informacij in o možnosti osebnega stika (Žakelj 2012, 38).

Internet omogoča mnogo bolj fleksibilno, odprto in večplastno sebstvo, ki označuje izvleček postmoderne sebstva kot možnost, da se predstavi kot igriv, iznajdljiv in celo goljufiv, skladno z možnostmi za manipulacijo z informacijami, ki se nanašajo na sebstvo (Žakelj 2012, 38).

Aaron Ben Ze'ev meni, da je ljubezen prek interneta »romantično razmerje«, in priznava, da še ne vemo, kaj bo kibernetično »romantično razmerje« pomenilo za prihodnje romantične odnose med ljudmi. Težko je vedeti, kaj lahko v takšnem odnosu pričakujemo. Priznava, da je tehnologija že lahko preseгла človeške zmogljivosti: "Več in več ljudi išče razvezo na podlagi virtualne nezvestobe." Čustva zaljubljenosti, ki se razvijejo prek interneta, so zelo podobna čustvom, ki nastanejo v romantičnem odnosu v fizični realnosti (Ben Ze'ev 2004, 559).

Napisano zgoraj lahko povzamemo nekako takole: brskanje po internetu in iskanje partnerjev prek interneta je veliko lažje kot spoznavati ljudi osebno. Predstavimo se lahko kot karkoli – kar želimo oziroma bi želeli biti. Imamo vso svobodo, uporabimo brezmejno domišljijo, komuniciramo brez »pordečelih lic in jecljanja«, razpolagamo s časom, ga prilagajamo po svoje in še bila lahko naštevali. Najbrž pa lahko trdimo, da razmerja nastala preko spoznavanja partnerjev prek interneta dolgoročno niso obstojna.

6. 2 Partnersko življenje skupaj in narazen

»Temeljna sestavina sodobnega življenja je torej vse večja izbirnost življenjskih poti. Tradicionalne izbire so poznale utrjeni red navad. Sodobna družba pa se sooča s kompleksno različnostjo izbir in obenem ponuja posameznikom le malo pomoči v izbirah. Večja izbirnost življenja postavlja pod vprašanje tudi izbiro življenjskih oblik« (Ule in Kuhar 2003, 8).

Tipična lastnost družinskih življenjskih potekov v pozni modernosti je daljšanje ali krajšanje posameznih obdobj, pa tudi mešanje in podvajanje. Prehodi v posamezna obdobja postajajo manj napovedljivi in bolj apatični. Edina lastnost, ki se zdi skupna novim načinom kreiranja družinskih potekov, je zamikanje posameznih obdobj. Poleg prelaganja odločitve za starševstvo (pa tudi za sklenitev zakonske zveze) je najbolj očiten razmik, ki družinski potek pomembno odmika od njegovega klasičnega modernega modela, podaljševanje prehoda iz družine staršev v lastno družino oziroma fenomen podaljševanja mladosti ali, sociološko rečeno, vrivanje t. i. LAT - faze (living apart together) med obdobji otroštva oziroma mladosti in odraslosti (Švab 2001, 168 – 169).

»LAT - faza je obdobje življenja skupaj s starši in hkrati narazen od njih. To vmesno obdobje med družino orientacije in družino prokreacije označujejo neodvisnost in avtonomija mladih ter pojav kohabitacija« (Švab 2001, 169). V LAT - fazi mladi živijo pri starših, kar je odvisno od tega, kako dolgo se šolajo oz. koliko časa traja študij. Vendar, tudi ko mladi šolanje končajo in se zaposlijo, jih večina ostane doma pri starših, mnogi pa bivanje doma kombinirajo z občasnim bivanjem drugje. Pomembna značilnost LAT - faze je tudi, da mladi, če se že odselijo od staršev, z njimi še vedno ohranjajo tesne stike – jih obiskujejo in uporabljajo njihove usluge in storitve (Švab 2001, 169).

Bistvena značilnost LAT - faze je kombinacija socialne odvisnosti in neodvisnosti oziroma razmerje med njima. V primerjavi z mladostniki izpred druge svetovne vojne so mladi danes res socialno relativno odvisni, saj starši s svojo avtoriteto na njihove osebne odločitve ne vplivajo (Švab 2001, 171). »Prejšnje generacije mladih so bile namreč ekonomsko odvisne zato, ker je to pogojevala njihova socialna odvisnost od staršev in ne obratno« (Švab 2001, 171).

Irene Levin (2004, 226) poda definicijo LAT - faze, ki je nekoliko drugačna. Definicija pravi, da oba izmed partnerjev živita pri sebi doma, kjer lahko živi še tudi kdo drug. Partnerja se opredeljujeta kot »par« in tudi njuna tesna okolica ju opredeljuje tako. Definicija zahteva tri pogoje: posameznika se morata strinjati, da sta par; drugi ju morajo kot takšna videti in živeti morata v ločenih domovih. To velja tako za homoseksualni kot tudi heteroseksualni par.

Razlogov, zakaj ljudje izberejo način življenja skupaj-narazen, je več (Levin 2004, 231). Eden od razlogov je odgovornost do drugih ljudi. Občutek odgovornosti je tako velik, da si posamezniki ne želijo novega razmerja – morda zaradi otrok, ki še vedno živijo z njimi, ali pa starih staršev. Drugi razlog je študij ali celo delo na daljavo (Levin 2004, 232). Ker posamezniki želijo obdržati razmerje, prav tako pa uspešno poprijeti za študij/delo daleč stran, se odločijo za življenje »skupaj-narazen«. Kot tretje avtorica omenja »(ne)ponavljanje napak iz preteklosti«. Gre za pare, ki so živeli v skupnosti več let, bili morda celo poročeni, nato pa so se razšli/ločili. Ti posamezniki so prepričani, da bi skupno življenje dolgoročno privedlo do sprememb, ki so bile vzrok za razhod s prejšnjim partnerjem (Levin 2004, 234). Sledijo upokojeni pari. Čeprav je pri njih situacija nekoliko drugačna, je rezultat enak. Upokojeni pari ne želijo živeti skupaj, čeprav so to pari, ki se imajo radi. Vendar bi selitev privedla do težav pri odločanju kdo bi se h komu preselil, čigavo pohištvo bi bilo odveč, ipd. Ker sta verjetno oba izmed partnerjev živela sama ves ta čas, se jima je v življenju nabralo veliko število dobrin, ki porajajo spomine in so pomembne (Levin 2004, 235).

Levinova je prepričana, da število LAT - partnerstev narašča zaradi umrljivosti, sprememb na trgu delovne sile, pogostih potovanj ter uporabe informacijske tehnologije (Levin 2004, 238). Trdi tudi, da je pojav LAT - faze izjemno povezan z razumevanjem pojmov kohabitacije in sprememb v normativih (Levin 2004, 224).

6. 3 Kohabitacija kot razširjen način partnerskega življenja

Naraščajoče število kohabitacij je danes več kot očitno, naraščati pa je začelo že v 1970. letih. Največkrat se o kohabitacijah govori kot o obdobju pred poroko, raziskovanje kohabitacij pa se največkrat usmerja v povezavo med reproduktivnim vedenjem, kohabitacijo in poroko; ta oblika vedno bolj postaja tudi možen življenjski stil. Uradnih podatkov o kohabitaciji skoraj ni, predvsem zato, ker so statistično težko ulovljive (Švab 2001, 63).

Zanimivo je, da je kohabitacija kot oblika partnerskega bivanja še bolj razširjena med razvezanimi posamezniki (Švab 2001, 63).

Brian J. Willoughby in Jason S. Carroll navajata, da je kohabitacija povezana z naraščanjem (ne)odločanja za poroke in povezana z negativnimi izkušnjami v odnosih, kot so nezadovoljstvo v odnosih, zvezah in nenehni konflikti (Willoughby in Carroll 2012, 1451).

Martha Gault - Sherman in Scott Craper (2012, 47) v svoji raziskavi o kohabitaciji naštevata njene karakteristike. Te so:

- > na splošno so ljudje mlajši pri tem, da se le-to spreminja z naraščanjem ločitev;
- > pari se raje odločajo za sobivanje, kot da vstopajo v družinska življenja, kjer so bili nekoč že razočarani;
- > pari imajo podobne vrednote in stališča;
- > posamezniki z nižjimi dohodki in nižjo izobrazbo se prej odločijo za sobivanje (tukaj lahko izvzamemo študente);
- > v smislu ideologije imajo posamezniki bolj liberalna družbena in verska prepričanja.

Čeprav je bila zakonska zveza v preteklosti osnovna oblika združevanja dveh ljudi, zagotovo to danes ni. Danes je morda primerneje govoriti samo o združevanju in razhajanju. Vse večje število parov, ki so v daljši zvezi, se odloča, da ne sklene zakonske zveze, ampak da živijo neporočeno in vzgajajo otroke skupaj. Čeprav je kohabitacija čedalje popularnejša, raziskave kažejo, da je zakonska zveza še vedno veliko stabilnejši (trajnejši) odnos. Kohabitacije so trikrat do štirikrat manj stabilne od zakonskih zvez (Giddens 2003, 199).

6. 4 Samskost kot način življenja

»Poznomoderne družine« so družine, ki so skozi čas doživele strukturne spremembe. Elizabeth Beck - Gernsheim (v Lahad 2012, 170) govori o »postdružinski družini«. Ta termin se nanaša na večje število družbenih pojavov, kot so povečana stopnja samskosti, kohabitacije oziroma sobivanja, ločitve in ponovne poroke, in tudi širjenje ne-heteroseksualnih družin in samskih staršev (Lahad 2012, 170).

Osnovni lik v celoti uveljavljene moderne je – če jo mislimo do konca – samski človek (Beck 2009, 183). V zahtevah trga dela niso upoštevane zahteve družine, zakona, starševstva, partnerstva itd. Kdor v tem smislu zahteva mobilnost na trgu dela ne glede na zasebne zadeve, ta – ravno kot apostol trga – podpira razdor družine. To protislovje med trgom dela in družino (ali partnerstvom na splošno) bi lahko ostalo skrito toliko časa, dokler bi bil zakon za ženske

isto kot zadolžitev za družino, odrekanje poklicu in mobilnosti. S to tržno konformno interpretacijo zahteve po enakosti individualizacijska spirala vedno močneje zajema odnose med moškimi in ženskami. Da to ni le miselni eksperiment, kažejo skokovito naraščajoče številke gospodinjstev z eno osebo in matere in očetje samohranilci v mednarodni primerjavi.

Ob demografskih podatkih Beck (v Šori 2012, 43) tezo o družbi samskih argumentira tudi prek življenjskega stila, ki ga takšni pogoji zahtevajo od ljudi. Ob predpostavki, da si večina ljudi želi partnerstva, zakona in družine, se namreč sprašuje, kako to, da vedno manjšemu deležu ljudi uspe doseči ta cilj.

»V življenju, ki naj bi bilo oz. mora biti v jedru samsko, so potrebni preventivni ukrepi, ki ta način življenja zavarujejo pred njemu lastnimi nevarnostmi. Treba je izgraditi in negovati kroge stikov za najrazličnejše priložnosti. To zahteva veliko pripravljenosti na svoji strani, da pomagaš nositi bremena drugih. Intenziviranje prijateljske mreže postane neizogibno in je tudi užitek, ki ga ponuja samsko življenje. [...] Toda skupaj z uspešno individualizacijo eksistence narašča nevarnost, da bo postala nepremagljiva prepreka za partnerstvo (zakon, družino). [...] V samskem življenju naraščata tako hrepenenje po drugem (drugi) kot tudi nezmožnost, da bi tega človeka sploh še lahko sprejeli v gradbeni načrt zdaj resnično 'lastnega življenja'.« (Beck v Šori 2012, 43)

V poznejši verziji individualizacijske teorije Beck skupaj z E. Beck - Gernsheim (2002) uvede koncept »kulture samega sebe«, s katerim zaobjemata delovanje individualizacije in potegneta novo ločnico med pozno in industrijsko moderno. Kultura samega sebe ni več proletarska, ne meščanska, ne kultura srednjega razreda. Beck in Beck - Gernsheim jo označita za križanca med civilno, potrošniško in terapevtsko družbo ter družbo tveganja, pri čemer je bistvena razlika v primerjavi s proletarsko in buržoazno kulturo, da družbe ne determinirajo več razredne kategorije, temveč zelo kulturne in politične dinamike »lastnega življenja«. Tako kot pri scenariju družbe samskih tudi za dokaz o obstoju kulture samega sebe Beck in Beck - Gernsheim navajata demografske podatke o naraščanju enočlanskih gospodinjstev in v skladu s tem visoko cenjene ločenosti v vsakodnevni življenjskih stilih, ki se izražajo v osnovni potrebi po »lastnem prostoru« in »času« ter številnih posledicah, ki jih imata za arhitekturo in infrastrukturo v poznomodernih mestih. Druga značilnost kulture samega sebe je visoko število razvez in s tem povezano preobilje – tako odprtih kot prikritih – predzakonskih, nezakonskih, zunajzakonskih in pozakonskih življenjskih stilov, ki smo jih navajeni kopičenja

vzgojili pod tančico »pluralizacije«. Poleg navedenih zunanjih karakteristik Beck in Beck - Gernsheim navajata še tri pomembne značilnosti kulture samega sebe. Prvič, inscenacija samega sebe v procesu estetskega kreiranja življenjskega stila se kaže tako, da je ustvarjanje lastnega življenja kot umetniškega dela postalo cilj generacije v starostnem obdobju med 18. in 35. letom. Drugič, ponotranjeno in prakticirano zavest o svobodi je težko usmeriti v določene oblike pripadnosti. In tretjič, samoorganiziranje kot oblika akcije se ločuje od same participacije v obliki hierarhičnega ločevanja jurisdikcije in avtoritete (v Šori 2012, 43).

Individualizacija se po Becku in Beck - Gernsheimovi (v Šori 2012, 44) torej steka v »kulturo samega sebe« oziroma željo in potrebo po vodenju »lastnega življenja«, pri čemer je najbolj jasna oblika njene manifestacije »samski življenjski stil«. Individualizacija se pojavi v visoko diferencirani družbi; ta producira visoko standarizirano življenje, v katerem se združujejo interesi individuma in racionalizirane družbe; standarizirane biografije postanejo izbirne biografije, tudi tvegane biografije, »lastno življenje« je popolnoma odvisno od institucij, ki nadomeščajo obvezujoče tradicije, temelji na lastni odgovornosti in krivdi – tudi v primeru družbenih tveganj – ter je eksperimentalno in reflektivno življenje ter poznomoderna forma, ki uživa visok ugled; ljudje se trudijo živeti »lastno življenje« v svetu, ki vedno bolj uhaja nadzoru in je globalno povezan, zanj pa sta značilna radikalizirana demokracija in altruistični individualizem (Šori 2012, 44). V tem svetu je samskost stranski produkt tokov, ki jim posamezniki in posameznice želijo slediti in jim morajo slediti. So agenti in žrtve hkrati. Samskost je za Becka (v Šori 2012, 44) eno od družbenih in individualnih tveganj, ki grozi vedno večjemu številu ljudi in morda celo sami družbi.

Sociologi običajno definirajo samskost kot kategorijo, ki se sklicuje na zakon: "To je stanje osebe, ki ni poročena, ali natančneje osebe, ki ni bila nikoli pravno oblikovana zveza moškega in ženske" (Spreitzer in Riley 1974, 533). Sociolog se sreča s pojmom samskosti pri analizi zaporedja generacij, kadar razlikuje družino orientacije iz družine prokreacije (ibid.). Na tem mestu lahko omenimo, da je v zahodnih državah pojav samskosti povezan z nizko stopnjo rojstev (Mulder 2003, 292).

V veliki meri je samskost definirana kot nestanovitno, začasno stanje, prehodna faza na poti do partnerstva in družinskega življenja. Na tem mestu lahko samskost pojmuje kot novo socialno kategorijo v okviru novega sentimentalnega reda (Bawin-Legaros v Lahag 2012, 183) in kot preobrazbo intimnih odnosov (Giddens v Lahad 2012, 183).

Kinneret Lahad (2012, 170) meni, da je eden izmed »klišejev«, ki jih pripisujemo samskosti, čas. Mnogi za samske posameznike uporabljajo fraze, kot so »zamudil/-a je vlak«, »samo trati čas«, »kaj še čaka« ipd. Čakanje je dejansko v svoji romantični formulaciji vgrajeno v naše pojme romantičnega hrepenenja (Lahad 2012, 170).

Samskost je posledica sprememb v vsakdanjem življenju. Mulderjeva (2003, 293) meni, da je odločitev za samsko življenje pri posamezniku povezana s predhodnimi nizkimi pričakovanji/željami o družini. »Živeti sam« pomeni biti neodvisen, prikrajšan za gospodinjska opravila, imeti možnosti posveti se karieri in biti svoboden oziroma biti gospodar svojega časa.

Vzroki za samskost pri posameznikih, ki sta jih našla v svoji raziskavi Elmer Spreitzer in Lawrence E. Riley (1974, 541), so bili naslednji:

- > visoka raven inteligence, poklic in izobrazba,
- > slab interpersonalni odnos s starši v družinskem krogu,
- > slab odnos med staršema,
- > velika navezanost na brate/sestre ter prijatelje (drugačna odnosna hierarhija kot pri vezanih posameznikih).

Mulderjeva (2003, 296) dodaja med vzroke za samskost še:

- > ekonomski položaj,
- > odsotnost vpliva cerkve,
- > stopnjo urbanizacije (življenje v mestu/na podeželju).

V življenju, ki naj bi bilo oziroma mora biti – ob vsej socialni orientaciji in raznolikosti – v jedru samsko, so potrebni preventivni ukrepi, ki ta način življenja zavarujejo pred njemu lastnimi nevarnostmi. Treba je izgraditi in negovati kroge stikov za najrazličnejše priložnosti. To na lastni strani zahteva veliko pripravljenosti pomagati nositi bremena drugih. Intenziviranje prijateljske mreže postane neizogibno in je tudi užitek, ki ga ponuja samsko življenje. Tako nastali "kozmos lastnega življenja" je ukrojen in uravnovešen po središču jaza, njegovih ranljivostih, možnostih, močnih in šibkih plateg (Beck 2009, 183).

Toda skupaj z uspešno individualizacijo eksistence narašča nevarnost, da bo postala nepremagljiva prepreka za partnerstvo (zakon, družino), ki je večinoma vendarle zaželeno. V samskem življenju naraščata tako hrepenenje po drugem (drugi) kot tudi nemožnost, da bi tega človeka sploh lahko še sprejeli v gradbeni načrt zdaj resnično "lastnega življenja". Življenje je bilo zapolnjeno z nepriznostjo drugega. Zdaj zanj(o) ni več nobenega prostora. Vse je prežeto z obrambo pred samoto: raznolikost odnosov, pravice, ki jim jih dajem, stanovanjske navade, razpolaganje z urnikom, načini umika, da bi obvladali bolečine, ki vrtajo za fasadami. Zaželeno življenje v dvoje ogroža vse to in njegovo mukoma doseženo fino ravnovesje. Konstrukcije samostojnosti postanejo rešetke samote. Krog individualizacije se sklene. "Lastno življenje" je treba bolje zavarovati, zidove, ki obenem pogojujejo prizadetosti, pred katerimi naj bi varovali, pa dvigniti še višje (Beck 2009, 184).

Zgodovinsko nastala mešanica nove zavesti in starih položajev je na dvojen način eksplozivna: mlade ženske so – z izenačenjem izobrazbe in ozaveščanjem svojega položaja – zgradile pričakovanja o večji enakosti in partnerstvu v poklicu in družini, ki zadevajo ob *nasprotne* razvoje na trgu delovne sile in v vedenju moških. Moški pa so, nasprotno, osvojili *retoriko enakosti*, ne da bi njihovim besedam sledila tudi dejanja. Na obeh straneh je led iluzije ostal tanek: ob izenačenju predpostavk (v izobrazbi in pravu) postajajo položaji moških in žensk obenem bolj neenaki, bolj zavestni in bolj nelegitimni. Stojimo torej – z vsemi nasprotji, možnostmi in protislovji – šele na začetku osvoboditve iz "stanovskih" dodelitev po spolu (Beck 2009, 150).

Čeprav status samskosti kaže le malo zveze z negotovostjo, pa je dolgoročna samskost povezana z depresijo in anksioznostjo. Le-to je nasprotje teorije DePauloa, ki predstavi pozitivno sliko samskosti, češ da samsko življenje lahko predstavlja precejšnje čustvene izzive (Schachner in drugi 2008, 492).

Zdi se, da je samski življenjski stil prej medijski konstrukt, ki v skladu z ideologijo družine življenja samskih stalno korigira z utirjanjem v tradicionalno družbeno oziroma družinsko biografijo (Šori 2012, 150).

7 Sklep

Na začetku izpostavljeni tezi smo v magistrskem delu skozi različne teorije avtorjev potrdili. Ljudje ljubezen sicer še vedno pojmujejo kot nekaj »idiličnega«, »čarobnega«, tudi v času, ki ga živimo danes, v pozni modernosti. Kot pravita Beck in Beck-Gernsheim (2006, 90): »Za vedno tvoj.« Vendar so tehnološki napredek, industrializacija, individualizacija, modernizacija in drugi napredni procesi skozi desetletja to »čarobnost« »popačili« - jo razvrednotili, kar kažejo tudi statistične raziskave. Ljudje vsakodnevno hitimo drug mimo drugega. Živimo praktično zato, da delamo in preživimo. Časa, ki bi ga namenili ljudem, osebnega stika, iskrenega klepeta in medsebojne solidarnosti pa nam primanjkuje. In tudi iskanje partnerjev je na tem mestu postala težava. Individualnost, egoizem, gonja za uspehom in denarjem so spodkopali tradicionalne vrednote, ki so bile temelj iskrenega, dolgoletnega partnerstva. Vse več je kratkotrajnih zvez, ločitev, živečih v kohabitaciji, neporočenih, samskih.

To je v neposrednem nasprotju z romantično predstavo o večni in brezpogojni ljubezni ter zvestobi, zaradi česar presek družbenih in individualnih pričakovanj in dejanskih praks predstavlja potencialno konfliktno področje v zasebnih in intimnih življenjih (Šori 2012, 149).

»Sodobni družboslovni teoretiki se večinoma izogibajo definiciji partnerstev. V tuji literaturi namreč pogosteje zasledimo termin »intimate relationships«, termin »partnership« pa je le redko uporabljen. Partnerstva so zato pogosteje obravnavana v kontekstu intimnih razmerij, kar pa je lahko posledica jezikovne značilnosti« (Žakelj 2012, 21). Poskusi definiranja se na koncu izkažejo kot opisovanje vsebine odnosa. Ta privede do definicije intimnosti. Številni avtorji (Jamieson, Giddens, Beck in Beck - Gernsheim) se strinjajo s tezo, da je intimnost ključna sestavina partnerskega odnosa (Žakelj 2012, 21).

Partnerstva ni mogoče raziskovati ločeno od njegove najpomembnejše komponente – tj. intimnosti. Razvoj intimnih razmerij je postavljen v kontekst teorij individualizacije, teorije preobrazbe intimnosti, ki na podlagi domneve enakosti in demokratizacije odnosov v pozni moderni zagovarja možnost razvoja čistega razmerja po Giddensu (2000), in v kontekst teorij, ki predstavljajo antipol tovrstnemu idealiziranemu pojmovanju graditve partnerskih odnosov, pri čemer postajajo pomembna razumevanja, ki značilnosti delovanja ekonomskega trga in

javne sfere prenesejo v kontekst oblikovanja (in razkrajanja) osebnih intimnih odnosov (po Jamiesonovi 1998) (Žakelj 2012, 17).

Intimnost se danes interpretira povsem drugače, kot smo bili vajeni v 19. in 20. stoletju. Poudarja se zavestno odločitev o odnosih in posameznikovo enakopravno delitev dolžnosti ter pravic v odnosu z drugim. Gre za projekt »naredi si sam«. Medtem ko so v romantični ljubezni prevladovali zakon naravne privlačnosti in družbeno predpisana pravila, tradicije in vplivi je danes vsak posameznik odgovoren za svoja dejanja in odločitve.

so bile partnerske (romantične) vezi organizirane v okviru privzetih družbeno predpisanih tradicij in družbenih struktur ali idealizirane kot rezultat naravne privlačnosti. Danes pa oblikovanje partnerstev pomeni izključno odgovornost posameznika/-ce (Žakelj 2012, 20).

Tukaj so tudi procesi individualizacije, ki imajo vselej dva obraza. Po eni strani jih razumemo kot procese, ki širijo naš življenjski radij in nam nudijo več možnosti svobode, izbire, delovanja. Po drugi strani pa povzročajo, da postajajo naša življenja vse bolj tvegana in da je v naših življenjskih zgodbah vse več konfliktov ter prelomov. Ta dvojni obraz procesov osvobajanja, dialektika upanja in temnejše plati teh procesov, se še posebej jasno odraža v polju odnosov med spoloma. Tam, kjer je zakonska zveza osvobojena prisilnih nadzorov predmoderne družbe, tam, kjer to postane svobodna zveza dveh individuumov, hkrati v življenju v dvoje prihaja tudi do novih iritacij, bojev in konfliktov. Ali drugače povedano: *Tam, kjer je ljubezen zmagala, se mora soočiti z vrsto porazov* (Beck in Beck - Gernsheim 2006, 90).

Kot piše T. Žakelj (2012, 25), so sodobna partnerska razmerja zaznamovana z izbirnostjo, ki prežema prehode v življenjskih potekih, kar se kaže tudi v iskanju ustreznega partnerja: »Moški in ženske smo dandanes obsedeni z iskanjem, ki se kaže v izvenzakonskih skupnostih, v pogodbenih zakonih, v borbah za združitev poklica in družine, ljubezni in zakona, v prizadevanjih za »novo« materinstvo in očetovstvo, za prijateljstva in znanstva« (Žakelj 2012, 25).

Področja intimnega življenja so močno prežeta z idejo lastne odgovornosti za uspešno ali neuspešno zasebno življenje. Načelo vztrajanja v partnerskem odnosu toliko časa, dokler prinaša vključenima »koristi«, socialne in ekonomske možnosti

za zaporedne monogamne partnerske zveze ter pogostost razpadov zvez vedno znova prinašajo zahteve po izbiri (Žakelj 2012, 25).

Lynn Jamieson (v Žakelj 2012, 26) z višanjem zahtev, večjo izbirnostjo in večjo fleksibilnostjo v zvezi z življenjskimi poteki posameznika razloži nestabilnost razmerij, ki pa paradoksalno vplivajo na visoko cenjene ideale stereotipnega družinskega življenja.

V principu je usoda tudi v industrijski družbi določena že v zibelki: doživljenjsko gospodinjstvo ali eksistenca v obliki trga dela. Te stanovske "spolne usode" so omiljene, odpravljene, zaostrene in zakrite z ljubeznijo, ki je vložena vanje. Ljubezen zaslepi. Ker se ob vsej stiski ljubezen zdi tudi izhod iz te stiske, ki jo sama ustvarja, te neenakosti, ki obstaja, ne bi smelo biti. A vendar je, in zato postane ljubezen plehka in hladna (Beck 2009, 165).

»Življenje posameznika je po teoriji (refleksivne) individualizacije vse manj družbeno predpisano, kar se kaže tudi pri vzpostavljanju, razpadih in ponovnih graditvah partnerskih razmerij« (Žakelj 2012, 13). Zakonska zveza kot potrditev partnerskega razmerja, tradicionalne navade sklepanja zvez, poroke ter doživljenjski institut zakonske zveze ne obstaja več na način kot so do 60. letih 20. stoletja. Partnerske zveze so postale nestabilne, krhke in nastajajo iz povsem drugačnih razlogov. Ljudje se pogosteje ločujejo in razvežejo. Posledica tega je zaporedna monogamija (oz. serijske monogamije). V preteklosti so prevladovale zveze, ki so trajale doživljenjsko. Tega danes skorajda več nismo vajeni.

»Tudi zaradi zahtev pozne moderne po samorealizaciji, v ekonomskih pogledih lažjega prehajanja med partnerstvi in sprejetega načela izbirnosti v življenjskih potekih je partnersko razmerje v svojih pojavnih oblikah danes izjemno razpršeno« (Žakelj 2012, 23). Posledica razpršenosti je zaporedje partnerskih razmerij. Te so: »partnerstvo v LAT-fazi (*living apart together*), ki pomeni hkratno življenje skupaj in narazen, partnerstvo pred oblikovanjem družine ali po njenem razpadu, partnerstvo v času obstoja določenega razmerja ali zaporedna monogamija itn.« (Žakelj 2012, 23). Kot pravi Giddens (v Žakelj 2012, 23), družbeno predviden življenjski potek je zamenjal refleksivni projekt sebstva, ki ga omogoča individualizacija.

8 Literatura

Bauman, Zygmunt. 2002. Tekoča moderna. Ljubljana: Založba *cf.

Beck, Ulrich. 2003. Kaj je globalizacija. Ljubljana: Krtina.

--- 2009. Družba tveganja: na poti v neko drugo moderno. Ljubljana: Krtina.

Beck, Ulrich in Elisabeth Beck - Gernsheim. 2006. Popolnoma normalni kaos ljubezni. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Ben Ze'ev, Aaron. 2004. Book Review: Love online: Emotions on the internet. New York: The Cambridge University Press (32): 557–560. Dostopno prek: <http://crs.sagepub.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/content/32/2-3/557.full.pdf+html> (15. december 2013).

Bernik, Ivan. 2010. Spolnost v času individualizma in racionalnosti. *Družboslovne razprave*. XXVI (65): 7–24.

De Rougemont, Denis. 1999. Ljubezen in zahod. Ljubljana: Založba/cf* (Rdeča zbirka).

Dolar, Tjaša. 2009. Intimnost v medosebnem komuniciranju. FDV. Diplomsko delo. Ljubljana.

Estroff Marano, Hara. 2013. Love on internet. *Psychology Today* 46 (1): 36–37. Dostopno prek: <http://ehis.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=10&sid=08e1108c-56be-4238-b962-11c01153e810%40sessionmgr198&hid=104> (11. november 2013).

Evans, Mary. 1999. Falling in love with love for make believe. Ideologist of romance in post-enlightenment culture. V Featherstone Mike (ur.). *Love and eroticism*. London: Sage Publication. 265–293.

Fromm, Erich. 2006. Umetnost ljubezni in življenja. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Gault-Sherman, Martha in Scott Draper. What Will the Neighbors Think? The Effect of Moral Communities on Cohabitation. 2012. *Review of Religious Research* 54 (1): 45 – 67. Dostopno prek: <http://ehis.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=9&sid=08e1108c-56be-4238-b962-11c01153e810%40sessionmgr198&hid=104> (10. november 2013).

Giddens, Anthony. 1990. *The consequences of modernity*. Cambridge: Polity Press.

--- 2000. *Preobrazba intimnosti: spolnost, ljubezen in erotika v sodobnih družbah*. Ljubljana: Založba *cf.

--- 2003. *Sociologija*. Ekonomski fakultet Beograd. Beograd. Čugura print.

Jamieson, Lynn. 1998. *Intimacy: personal relationship in modern societies*. Oxford: Polity Press.

Johnson, Robert. A. 1993. *Midva: psihologija romantične ljubezni*. Ljubljana: Ganeš.

Kuhar, Roman, Tina Kogovšek in Alenka Švab. 2010. Ljubezen na prvi klik: uporaba interneta za spoznavanje intimnih in seksualnih partnerjev 26 (65): 45–64.

Kocjančič, Ana. 2010. *Analiza dveh različnih pristopov k (organizirani) pripravi na zakon*. Magistrsko delo. Ljubljana.

Koski, Pasi. 2008. Physical Activity Relationship (PAR). *International Review for the Sociology of Sport* 43 (2): 151–163. Dostopno prek: <http://irs.sagepub.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/content/43/2/151.full.pdf+html> (3. oktober 2013).

Lahad, Kinneret. 2012. Singlehood, Waiting, and the Sociology of Time. *Sociological Forum* 27 (1): 163–186. Dostopno prek: <http://ehis.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=5&sid=08e1108c-56be-4238-b962-11c01153e810%40sessionmgr198&hid=104> (4. oktober 2013).

Levin, Irene. 2004. Living apart together: A new Family Form. *Current Sociology* 52 (2): 223–239. Dostopno prek: <http://csi.sagepub.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/content/52/2/223.full.pdf+html> (16. oktober 2013).

Luhmann, Niklas. 2011. *Ljubezenn kot strast: h kodiranju intimnosti*. Ljubljana: Krtina.

Minatti, Ivan. 2004. *Minatti: Izbrana lirika*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Mulder, Clara H. 2003. The Effects of Singlehood and Cohabitation on the Transition to Parenthood in the Netherlands. *Journal of family Issues* 24 (3): 291–313. Dostopno prek: <http://jfi.sagepub.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/content/24/3/291.full.pdf+html> (4. september 2013).

Oswalt Sara B. in Tammy J. Wyatt. 2011. Of course We're exclusive: Hispanic college students' ideas about monogamy 10 (4): 345–357. Dostopno prek: <http://jhh.sagepub.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/content/10/4/345.full.pdf+html> (5. september 2013).

Rostohar, Gordana. 1999. Predstave mladostnikov o partnerski ljubezni. *Psihološka obzorja* 8 (1): 43–65.

Spreitzer, Elmer in Lawrence E. Riley. 1974. Factors Associated With Singlehood. *Journal of Marriage & Family* 36 (3): 533–542. Dostopno prek: <http://ehis.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=5&sid=08e1108c-56be-4238-b962-11c01153e810%40sessionmgr198&hid=15> (5. september 2013).

Schanchner, Dory A., Phillip R. Shaver in Omri Gillath. 2008. Attachment style and long-term singlehood. *Personal Relationships* 15 (4): 479–491. Dostopno prek: <http://ehis.ebscohost.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=5&sid=08e1108c-56be-4238-b962-11c01153e810%40sessionmgr198&hid=109> (18. september 2013).

Šadl, Zdenka. 1999. Usoda čustev v zahodni civilizaciji. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

--- 2000a. Zadeve srca na prepihu tranzicije: reprezentacije ljubezni v ženskih revijah. Družboslovne razprave 16 (34–35): 189–205.

--- 2000b. Ljubezen v sociološki optiki. Emzin 10 (1–2): 61.

--- 2000c. Odčarani svet posttradicionalne ljubezni. Časopis za kritiko znanosti 28 (200–201): 381–389.

--- 2002. Emocionalno delo in intimni odnosi v pozni modernosti. Družboslovne razprave 18 (39): 59–71.

Šori, Iztok. 2012. Družbeni in individualni konteksti oblikovanja samskosti kot življenjskega stila v Sloveniji. Doktorska disertacija. Univerza v Ljubljani. Filozofska fakulteta. Oddelek za sociologijo.

Švab, Alenka. 2000. Nova intimna razmerja? Zasebnost in intimnost v pozni modernosti. Spremljena beseda. V Giddens, Anthony: Preobrazba intimnosti: spolnost, ljubezen in erotika v sodobnih družbah. Ljubljana: Založba *cf.

--- 2001. Družina: od modernosti k postmodernosti. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Tysoe, Maryon. 1997. Ljubezen ni dovolj. Ljubljana: Vodnikova založba.

Ule, Mirjana. 1994. Temelji socialne psihologije. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

--- 2000. Sodobne identitete: v vrtincu diskurzov. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

--- 2005. Psihologija komuniciranja. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Ule, Mirjana in Metka Kuhar. 2003. Mladi, družina, starševstvo: spremembe življenjskih potekov v pozni moderni. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Ule, Mirjana in Andrej Ule. 2006. Fragmenti o kaosu individualizacije, intimnosti in ljubezni. Spremna beseda. V Beck, Ulrich in Elisabeth Beck - Gernsheim: Popolnoma normalni kaos ljubezni. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Verhaeghe, Paul. 2002. Ljubezen v času osamljenosti. Ljubljana: Orbis.

Willoughby Brian J. in Carroll Jason S. 2012. Correlates of Attitudes Toward Cohabitation: Looking at the Associations With Demographics, Relational Attitudes, and Dating Behavior. *Journal of Family Issues* 33 (11): 1450–1476. Dostopno prek: <http://jfi.sagepub.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/content/33/11/1450.full.pdf+html> (22. december 2013).

Žakelj, Tjaša. 2012. Sodobna partnerstva: Spoznavanja po spletu. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.